

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

На правах рукопису

БАЙГОТА РУСЛАНА РУСЛАНІВНА

**Сенсорний розвиток дітей молодшого
дошкільного віку в ігровому середовищі
закладу дошкільної освіти**

Спеціальність: 012 «Дошкільна освіта»
Освітньо-професійна програма Дошкільна освіта
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
СЕМЕНОВ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №

засідання кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти

від

Завідувач кафедри загальної
педагогіки та дошкільної освіти
проф. Гавриш Н.В. _____

ЛУЦЬК – 2024

Анотація

Сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти

Магістерська робота присвячена дослідженню сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в умовах ігрового середовища закладу дошкільної освіти. Сенсорний розвиток є одним з основних аспектів дитячого розвитку, який сприяє формуванню базових навичок сприйняття, пізнавальних процесів та соціальної адаптації. Метою дослідження є виявлення педагогічних умов та розробка рекомендацій щодо ефективного використання ігрових методик і сенсорно-розвивального матеріалу для стимуляції сенсорного розвитку дітей дошкільного віку.

У роботі проаналізовано теоретичні підходи до сенсорного розвитку, особливості його формування у дітей молодшого дошкільного віку, а також роль ігрового середовища у цьому процесі. Розглянуто різноманітні методи та прийоми сенсорно-розвивальних ігор, їхній вплив на зорове, слухове, тактильне сприйняття, координацію та моторику дітей. Проведене емпіричне дослідження включало оцінювання рівня сенсорного розвитку дітей та аналіз ефективності модернізації ігрового середовища в закладі дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути використані педагогами дошкільних закладів для створення сприятливих умов сенсорного розвитку дітей та вдосконалення освітнього процесу, спрямованого на всебічний розвиток особистості дитини.

Ключові слова: сенсорний розвиток, ігрове середовище, пізнавальні процеси, заклад дошкільної освіти.

Abstract

Sensory development of young preschool children in the play environment of a preschool institution

The master's thesis is dedicated to the study of sensory development in young preschool children within the play environment of a preschool institution. Sensory development is one of the main aspects of child development, contributing to the formation of basic perceptual skills, cognitive processes, and social adaptation. The aim of the study is to identify pedagogical conditions and develop recommendations

for the effective use of play techniques and sensory development materials to stimulate the sensory development of preschool children.

The thesis analyzes theoretical approaches to sensory development, the characteristics of its formation in young preschool children, and the role of the play environment in this process. Various methods and techniques of sensory development games are considered, as well as their impact on children's visual, auditory, tactile perception, coordination, and motor skills. The empirical research included an assessment of children's sensory development levels and an analysis of the effectiveness of enhancing the play environment in the preschool setting.

The research results can be used by preschool educators to create favorable conditions for children's sensory development and to improve the educational process aimed at the comprehensive development of a child's personality.

Keywords: sensory development, play environment, cognitive processes, preschool institution.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.	
1.1 Сенсорний розвиток як психолого – педагогічна проблема.....	8
1.2 Характеристика сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.....	21
1.3 Сучасний етап сенсорного розвитку вихованців закладу дошкільної освіти.....	25
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ.....	35
РОЗДІЛ 2. Забезпечення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти.	
2.1. Модернізація ігрового середовища закладу дошкільної освіти.....	37
2.2. Експериментальне моделювання ігрового середовища закладу дошкільної освіти як умова сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.....	43
2.3. Аналіз педагогічного експерименту.....	50
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Сучасне суспільство ставить перед собою важливу мету — розвивати в молодого покоління здатність до активної розумової діяльності. У зв'язку з цим державні документи, зокрема Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та Закон України «Про дошкільну освіту», підкреслюють важливість розробки освітніх технологій, що спрямовані на розвиток найбільш продуктивних видів мислення у дітей.

Основою розумового розвитку дошкільників є формування пізнавальної діяльності, завдяки якій дитина освоює навколишній світ. Сенсорний розвиток та сенсорне виховання становлять фундамент розумового виховання дітей дошкільного віку і є одними з найважливіших завдань освітнього процесу.

Основним напрямком дошкільної та вищої освіти в Україні є підготовка нового покоління, здатного до постійного навчання та сталого розвитку. Про це свідчать положення Закону України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 р. № 2628-III (з наступними змінами) та Закон України «Про дошкільну освіту» від 28.03.2016 р., а також законодавчі доповнення 2017 року, які спрямовані на створення умов для розвитку закладів дошкільної освіти різних форм власності.

Аналіз національного і міжнародного досвіду дозволяє визначити шляхи вдосконалення та створити цілісний процес, який сприяє всебічному розвитку дошкільника, враховуючи його здібності, особливості психіки і фізичного розвитку, а також культурні потреби. Серед пріоритетів — формування моральних норм і соціального досвіду в дітей дошкільного віку.

Одним із важливих завдань у контексті сталого розвитку є створення розвивального середовища, зокрема ігрового, яке сприяє розвитку сенсорних якостей у дітей, організовуючи їх активне оволодіння цим середовищем.

Аналіз наукового фонду з означеної проблеми дозволяє виокремити певні напрямки її дослідження:

– вивчення теоретико-методологічних основ сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку їх роль і місце в сучасній дошкільній освіті

(А. Богуш, М. Авдєєва, Л. Галігузова, В. Гербова, С. Новосьолова, Л. Каплан, Р. Казакова, І. Кононова, Є. Смирнова, Т. Фонарьов; розвиток сприйняття дітьми сенсорних еталонів В. Авансова, Т. Башаєва, А. Біне, Л. Виготський, Г. Григор'єва, Л. Гальперін, Н. Кочетова, Кроха, В. Пілюгіна, С. Попова, А. Запорожець, М. Лісіна, Е. Янушко та ін.);

– з'ясування сутності й структури сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку компонентно-структурного складу: мотиваційний (П. Буніч, Т. Галанова, Н. Грама, М. Хендзе, М. Ісікава) , процесуальний (Л. Венгер, А. Запорожець, З. Калмикова, М. Краліна, В. Штрасмайер), змістовий (П. Гальперін, Л. Георгієв, Е. Краніх, Л. Петерсон), рефлексивний (А. Біне, В. Житомирський, Л. Шеврін). ;

–розкриття актуалізації сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в контексті здобутків світових тенденцій розвитку дошкільної освіти (Adam R., Е. Янушко, С. Забрамная, програма «Оберіг», "Сенсорика"– Maminaradost) ;

– дослідження обсягу проблем сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку на основі організації системи виховної діяльності особистості дитини (Д. Альтхауз і Е. Дум, Л. Артемовою, А. Богуш, А. Бондаренко, Л. Васильєвою, Л. Венгер, Н. Грамою, Т. Дроновою, Л. Каплан, В. Котирло, С. Кулачківською, С. Ладивір, З. Максимовою, Л.Олійник, Е. Пілюгіною, Л. Сисоєвою, Н. Тріщун [64].

Актуальність дослідження зумовлена сучасними вимогами до гармонійного розвитку дитини та значенням раннього віку у формуванні сенсорних і когнітивних навичок. У період молодшого дошкільного віку діти активно пізнають світ через органи чуття, і саме сенсорний розвиток закладає основу для успішного навчання в майбутньому, а також для соціальної адаптації та емоційної стабільності.

Об'єкт дослідження – процес сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти.

Предметом – є педагогічні умови, методи і засоби, які забезпечують сенсорний розвиток в ігровому середовищі.

Мета – з'ясувати суть сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку; проаналізувати особливості організації ігрового середовища в закладі дошкільної освіти; вивчити, систематизувати й узагальнити вплив ігрового середовища на сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких взаємопов'язаних завдань:

- 1) з'ясувати суть сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку;
- 2) проаналізувати особливості організації ігрового середовища в закладі дошкільної освіти;
- 3) визначити вплив ігрового середовища закладу дошкільної освіти на сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку.

Для реалізації поставлених завдань використано такі **методи дослідження**:

- теоретичні: критичний аналіз психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, освітніх програм для дітей дошкільного віку, теоретичне осмислення й узагальнення досвіду роботи вихователів у грі дітей молодшого дошкільного віку; визначення норм і правил організації ігрового середовища закладу дошкільної освіти;

– емпіричні: діагностичні (бесіди з вихователями груп); обсерваційні (спостереження за ігровим процесом дітей молодшого дошкільного віку, аналіз ігрового середовища закладу дошкільної освіти).

Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Сенсорний розвиток як психолого – педагогічна проблема

Проблема сенсорного розвитку та виховання дітей завжди була важливою для психологів і педагогів у всьому світі. Чимало дослідників присвячували свої роботи питанням сенсорного розвитку дошкільнят, серед них Я. Коменський, І. Ф. Песталоцці, Ф. Фребель, О. Декролі, К. Ушинський, О. Усова та інші.

Сучасна концепція сенсорного виховання базується на методичних засадах, розроблених М. Монтесорі, Ф. Фребелем та іншими дослідниками, і спирається на теорії сприйняття, які досліджували О. Запорожець, Л. Венгер та інші науковці. Наприклад, Л.А. Венгер, Н.Б. Венгер і Е.Г. Пілюгіна створили рекомендації з сенсорного розвитку дітей дошкільного віку, розробили систему дидактичних ігор, спрямованих на розвиток у дітей здатності розпізнавати колір, форму і розмір предметів. Дослідження Л.А. Венгера та його колег показали, що різні еталони, які освоює дитина, а також методи їх використання, суттєво впливають на дії сприйняття, формуючи у дитини відповідні навички.

Вчені також значну увагу приділяли дидактичним іграм як важливій складовій сенсорного виховання дошкільників. Наприклад, О.І. Сорокіна та О.П. Усова вважали гру основною формою організації життя дітей у дошкільному віці.

В основі сенсорного виховання лежить концепція культурно-історичного розвитку психіки, запропонована Л. Виготським. Система сенсорного виховання формується шляхом розвитку перцептивних дій дитини, що досягається через становлення мовлення та мислення. Завданнями сенсорного виховання є формування узагальнених знань та навичок, які дозволяють дитині орієнтуватися у навколишньому середовищі, розвивати уявлення про

властивості та якості предметів, а також інтегрувати набуті сенсорні навички в свою діяльність.

А.В. Запорожець у своїй праці “Розвиток відчуттів і сприймань у ранньому та дошкільному дитинстві” створив детальну систему сенсорного виховання, акцентуючи увагу на ролі предметних дій у формуванні сприйняття просторових характеристик.

На думку Б.Г. Ананьєва, на початковому етапі розвитку сприйняття дитина ще не розрізняє окремих об'єктів, а лише межі між суцільною масою простору та предметами, які виділяються в ньому через рух. Лише до кінця першого року життя дитина поступово починає сприймати просторові відносини та об'єкти як структурні єдності. У цьому процесі важливу роль відіграють ігрові дії, що розширюють сферу практичного освоєння простору дитиною.

З поширенням ідей зарубіжних педагогів у вітчизняній педагогічній практиці з'явилися праці педагогів, які висвітлюють передовий педагогічний досвід Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Р. Штейнера та ін. Заслужують на увагу праці М. Буторіної та Є. Хілтунен “Монтесорі матеріал...”[11], В.І. Боднар та А.М. Ільченко “Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі” [10], В.Г. Дмитрієвої “Методика раннього розвитку Марії Монтесорі. Від 6 місяців до 6 років” [20]. Загальні засади педагогічної інноватики у дошкільній освіті розкрила І. М. Дичківська, зокрема проаналізувала ідеї М. Монетссорі та Р. Штейнера [20].

М. Монтесорі вважала сенсорний розвиток основою навчання для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Вона реалізовувала його через створення спеціально організованого середовища та використання дидактичних матеріалів, підтримуючи ідею вільного виховання. Її методика передбачала застосування спеціальних матеріалів для стимулювання сенсорного розвитку дітей.

Ф. Фребель, як засновник концепції дитячих садків, наголошував на важливості ігор для розвитку сенсорних здібностей дітей. Його система

включала різні ігрові матеріали, які він називав «дарами», та методи для ознайомлення дітей із формою, розміром, просторовими характеристиками і числом. На його думку, діти мають вроджений пізнавальний інтерес, і в дошкільному віці цей інтерес розвивається через безпосереднє ознайомлення з навколишніми об'єктами.

Педагоги, як-от С. Русова, Н. Лубенець, К.Д. Ушинський, Є.М. Водовозова, А.С. Симонович, О.П. Усова та інші, глибоко вивчали ідеї Ф. Фребеля, намагаючись адаптувати їх до особливостей національного виховання та культурних умов своєї країни.

Є.І. Тихеева створила дидактичний матеріал для сенсорного розвитку, спрямований на засвоєння основних властивостей об'єктів, таких як форма, колір, розмір і кількість.

Сенсорне виховання розглядалось у працях В. І. Логінової та П.Г. Саморукової («Дошкільна педагогіка»), С.С. Пальчевського («Педагогіка»), Поніманської Т.І. та інших. На кожному віковому етапі формуються специфічні завдання сенсорного розвитку, які сприяють сенсорній культурі дитини.

Н. Н. Поддьяков визначив три етапи формування сенсорних еталонів у дітей. До трьох років діти розрізняють окремі ознаки предметів, важливі для адаптації. До п'яти років вони починають орієнтуватися на предметні еталони, а після п'яти – засвоюють загальноприйняті еталони, що дозволяє їм виділяти властивості предметів у відриві від конкретних об'єктів.

У сучасних методичних посібниках українських педагогів М.Л. Кривоніс та О.Л. Дроботій «Сенсорний розвиток: з досвіду роботи» представлені теоретичні та практичні матеріали для сенсорного виховання дітей. Ці матеріали створені на основі Базової програми «Я у Світі» і допомагають педагогам у плануванні й проведенні занять, а також містять нові методики для роботи з батьками та педагогами дошкільних закладів.

Теоретична база з питань сенсорного виховання дозволяє вивчити особливості розвитку дітей у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Вхідження України до європейського освітнього простору вимагає оновлення національної

системи дошкільної освіти. Лінія розвитку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» спрямована на формування у дітей базових уявлень про властивості навколишнього світу. Розвиток сенсорно-пізнавальних умінь, мислення, елементарних математичних понять та здатності адаптувати набуті знання в практичній діяльності є важливими цілями цього напрямку.

Сенсорний розвиток є підґрунтям для успішного оволодіння будь-якою практичною діяльністю. Встановлено, що більшість людських здібностей мають яскраво виражену сенсорну основу. Так, в діяльності художника, архітектора, конструктора точне сприйняття, розрізнення і уявлення форм, їх просторове розміщення, відношення за величиною і т.д., грає вирішальну роль. В діяльності музиканта, лікаря, механіка та ін., особливу роль має точне сприйняття і розрізнення звуків за тривалістю, висоті, тембру, силі і т.д. Ці слухові сприйняття лежать в основі створення музичних творів або їх виконання (у музиканта), в основі діагностики ряду захворювань (у лікаря), в установленні характеру несправності працюючого механізму (у механіка). [27, с.151].

Як зазначав О.В. Запорожець, в дошкільному дитинстві складаються особливо сприятливі умови для розвитку образних форм пізнання – сприйняття, наочно-образне мислення, уява, причому сформовані психологічні новоутворення мають велике значення для всього подальшого життя людини [12 с. 9].

Чуттєве сприйняття відіграє ключову роль у дошкільному віці, оскільки цей період є найбільш сприятливим для розвитку органів чуття та формування уявлень про навколишній світ. Це підкреслює важливість сенсорного розвитку для дітей дошкільного віку.

У перші роки життя дитина переживає інтенсивний розвиток, що включає як кількісні, так і якісні зміни у формуванні сенсорних процесів. Дослідження цього етапу важливе як у теоретичному, так і практичному аспектах, адже сенсорний розвиток забезпечує базу для становлення мислення, розвитку практичних умінь та здібностей.

Сенсорне виховання можна розглядати як цілеспрямований процес впливу на дитину з метою розвитку її чуттєвого сприйняття. Саме чуттєве сприйняття є основою для інтелектуального зростання, оскільки воно формує основу загального розумового розвитку дитини. Сенсорна культура допомагає дитині ефективно орієнтуватися в оточуючій реальності.

Сенсорний розвиток охоплює процес формування уявлень про зовнішні якості предметів, як-от форма, колір, розмір, просторове розташування, а також запахи та смаки.

Сучасна психолого-педагогічна наука ґрунтовно розглядає питання сенсорного розвитку дошкільнят. Зміст сенсорного виховання, як визначають сучасні педагогіка та психологія, побудований на принципах поступового розширення та поглиблення сприйняття навколишнього світу.

Головна мета сенсорного виховання — розвиток у дітей сенсорних здібностей. Ці здібності формуються у процесі сприйняття, що включає набуття й застосування систем перцептивних дій та сенсорних еталонів. До основних завдань сенсорного виховання належать:

1. Розвиток систем перцептивних дій для дослідження навколишнього світу.
2. Формування систем сенсорних еталонів — загальних уявлень про властивості й відносини між предметами.
3. Навчання дітей самостійно застосовувати ці системи у практичній і пізнавальній діяльності.

З раннього дитинства у дитини формується уявлення про різні властивості предметів. Згодом ці уявлення перетворюються на еталони, з якими дитина порівнює нові предмети в процесі їх сприйняття. У дошкільному віці цей процес переходить до рівня загальноприйнятих сенсорних еталонів, які стають основою для подальшого сприйняття світу.

Поняття сенсорних еталонів було введене О.В. Запорожцем у 1960-х роках і стало базою для численних досліджень у галузі психології та педагогіки.

Сенсорні еталони — це створені людством зразки властивостей предметів, які узагальнені до кількох основних категорій. Вивчаючи такі еталони, дитина отримує певний набір «мірок», які допомагають їй порівнювати якості предметів та давати їм оцінку. Наприклад, еталони кольору складаються з кольорів спектра та їх відтінків; еталонами форми є геометричні фігури; розмір визначається за метричною системою. У слуховому сприйнятті еталонами є звуки рідної мови та музичні ноти; у смаковому сприйнятті — основні смаки (солодкий, кислий, гіркий, солоний); у нюховому — певні типи запахів (свіжі, солодкі, легкі тощо).

Основним методом ознайомлення дітей з еталонами кольору є вибір за зразком – ідентифікація кольору об'єкта зі зразком-еталоном. При цьому на початковій стадії зразок і обраний дитиною об'єкт прикладаються щільно або накладаються одне на одне, так що при помилковому виборі неспівпадання кольору створювало чітку межу і служило сигналом для заміни об'єкта.

Методи для ознайомлення дітей з формою є в принципі, такими ж як і при ознайомленні з кольором: вибір за зразком (ідентифікація за формою) і виготовлення дітьми геометричних фігур, які відповідають еталнам форми і їх різновидам. Методом ознайомлення з відношенням за величиною служить навчання побудові серіаційних рядів (тобто, рядів з елементів поступово зменшувальної величини) [12, с.22 - 24].

Засвоєння сенсорних еталонів є довготривалим та складним процесом, який не завершується у дошкільному віці. Психологи виділяють кілька етапів цього процесу в дошкільному періоді:

1. **Передеталонний період** (від народження до трьох років): дитина фіксує окремі характеристики предметів, зосереджуючись на тих, що важливі для безпосереднього застосування.

2. **Період предметних еталонів** (до 5 років): дитина починає порівнювати якості предметів із певними об'єктами.

3. **Період еталонного значення якостей** (від 5 років і старше): дитина зіставляє властивості предметів із загальноприйнятими еталонами,

такими як «вода холодна» або «стіл прямокутний» форми у процесі сенсорного виховання відрізняється від навчання математичним основам. Тут мета полягає в ідентифікації форми та її практичному використанні, а не в аналізі її характеристик. Еталони величини мають умовні мірки, і замість точного вимірювання метричними одиницями діти визначають розмір за порівнянням у групі однорідних предметів, як-от великий, середній чи маленький .

Дитина поступово переходить від порівняння двох-трьох предметів до впорядкування рядів предметів за їхньою величиною. У цьому процесі вона також вчиться способам дослідження предметів, таким як групування за кольором та формою, послідовний огляд, опис форми і окомір. Сенсорний розвиток включає також розвиток аналітичного сприйняття, коли дитина може розрізнити й оцінювати форму, колір та розмір предметів.

Формування сенсорних еталонів означає забезпечення уявлення про різні якості предметів, такі як колір, форма, величина тощо. Але дитині також потрібно навчитися методам обстеження предметів — знаходити еталон, до якого належить певна властивість. Цього дітей спеціально навчають через ігри, заняття та спостереження .

Сенсорне вихованом засвоєння соціального досвіду й оволодіння системою сенсорних еталонів, організованою вихователем. Завдяки історичному досвіду людство виділило основні форми, кольори й величини, що допомагають дитині легше орієнтуватися в навколишньому світі. Таким чином, знання та вміння, здобуті через сенсорне виховання, сприяють кращому аналізу властивостей предметів .

Основним завданням сенсорня є ознайомлення дітей із сенсорними еталонами та навчання їх методам обстеження предметів. Мета сенсорного розвитку полягає у формуванні сенсорних можливостей дитини та в навчанні застосування теоретичних знань у практичній діяльності.

Сучасна система сенсорного виховання базується на наукових знаннях про психологічний та фізіологічний розвиток дитини. Сенсорні органи

складаються з аналізаторів, які разом із мозковими центрами забезпечують контакт із навколишнім середовищем. Ця система зорових, слухових та тактильних рецепторів дозволяє дитині вже з раннього віку активно взаємодіяти з зовнішнім світом. Спостереження й аналіз довкілля стають можливими завдяки умовним зв'язкам, що формуються в мозку дитини через досвід і допомагають їй чітко розрізняти звуки, кольори й інші ознаки навколишнього світу.

У дошкільному віці сприйняття стає особливою формою пізнавальної діяльності, яка має свої цілі, завдання, засоби та методи. Якість і точність уявлень, які створюються в процесі сприйняття, залежать від того, наскільки добре дитина оволоділа необхідними способами дослідження об'єктів. Тому основними напрямками розвитку сприйняття дошкільника є набуття нових дослідницьких умінь, а також освоєння сенсорних еталонів різного змісту та структури.

Вікові зміни сенсорики не можуть розглядатися ізольовано від розвитку всіх сторін особистості дитини, оскільки являються всього лиш підкореними моментами в загальному процесі зміни взаємовідносин дитини з навколишньою реальністю, в загальному процесі розвитку дитячої діяльності. Будучи органічно пов'язаними з різноманітними видами діяльності і розвиваючись разом з ними, сенсорні процеси самі носять діючий характер, являються своєрідними орієнтовано дослідницькими діями, які заключаються в схожості сприймаємого об'єкта, моделювання його якостей, що приводить до зняття копії, до формування образу цього предмета [23, с.93].

На першому році життя головне завдання полягає в забезпеченні дитини різноманітними зовнішніми враженнями та розвитку її уваги до властивостей об'єктів. Коли в дитини починають формуватися хапальні рухи, додається ще одне завдання — сприяти тому, щоб ці рухи адаптувалися до форми, розміру та просторового положення предметів.

У віці двох-трьох років завдання сенсорного виховання значно ускладнюються. Хоча дитина в ранньому віці ще не готова до засвоєння

сенсорних еталонів, вона вже накопичує певні уявлення про колір, форму, розмір та інші властивості об'єктів. Важливо, щоб ці уявлення були різноманітними та багатогранними.

Сенсорно компетентна дитина — це та, що відповідає вимогам навколишнього середовища, здатна застосовувати набутий сенсорний досвід, самостійно вирішує завдання та використовує різні способи пізнання світу, отримуючи від цього задоволення. На третьому році життя сенсорне виховання стає пріоритетним напрямком розвитку. Усі інші аспекти, як-от інтелектуальний, фізичний та естетичний розвиток, базуються на сенсорних основах. Від того, як дитина чує, бачить і відчуває світ навколо, залежить формування її цілісного сприйняття дійсності.

Сприйняття є чуттєвим відображенням світу у свідомості, яке здійснюється за допомогою органів чуття, таких як очі, вуха, шкірні рецептори, рецептори слизової оболонки рота та носа. Для повноцінного розвитку сенсорних навичок важливо з народження тренувати органи чуття. Потрібно створити навколо дитини культурне середовище, що стимулює сприйняття, та забезпечити професійну підтримку її розвитку, адже формування сприйняття має великий вплив на розвиток мислення.

На кожному віковому етапі дитина дуже чутлива до впливів, що робить кожен період сприятливим для подальшого психічного розвитку та всебічного виховання. Чим молодша дитина, тим більш важливий для неї сенсорний досвід.

Засвоєння сенсорних навичок поєднується з різними видами діяльності, що сприяє їх практичному застосуванню. Сенсорне виховання включає вправи для ознайомлення з еталонами сенсорного сприйняття та методами порівняння якостей предметів із раніше засвоєними зразками, тобто навчання дослідженню об'єктів.

На кожному етапі дошкільного віку завдання та зміст сенсорного розвитку уточнюють загальні цілі навчання. Новітні дослідження показують, що в дітей уже в ранньому віці можна розвивати здатність до диференціації

об'єктів за формою, розміром, кольором та відтінками. Уже з семи тижнів дитина здатна стежити за рухомими об'єктами та розрізняти кольори, а з трьох місяців — розпізнавати об'ємні форми, як-от куб, куля, призма. Тому важливо розпочинати сенсорне виховання якомога раніше, щоб використати природний потенціал дитини.

Якщо сенсорний досвід здобуватиметься випадково, можуть формуватися хибні уявлення про властивості предметів, що може затримати процес навчання. Тому сенсорне виховання повинне базуватися на спеціальних навчальних методиках.

Процес засвоєння сенсорних еталонів розпочинається з раннього дитинства і триває протягом усього дошкільного періоду та навіть після нього. Засвоєння еталонних уявлень відбувається в три етапи, що відображають здатність дитини систематизувати знання про властивості предметів. Перший етап триває до початку третього року життя і характеризується відображенням лише окремих властивостей предметів, таких як форма, розмір, відстань, які важливі для їх використання у рухах та діях.

Другий період розвитку сенсорного сприйняття триває приблизно до п'яти років. У цей час дитина починає користуватися так званими предметними перед-еталонами, тобто властивості об'єктів вона асоціює з конкретними предметами, наприклад, овал нагадує огірок.

Третій період настає після п'яти років, коли дитина під керівництвом дорослих починає узагальнювати свій досвід і відділяти характеристики об'єктів від конкретних предметів. На цьому етапі дитина вже співвідносить якості предметів із загальноприйнятими еталонами, наприклад, трава сприймається як зелена, яблуко — як кулясте, дах — як трикутний.

Протягом кожного етапу дітям пропонують 2-3 нові кольори та 1-2 нові форми чи ознаки. Матеріал організують за складністю: спочатку дитину навчають розрізняти об'єкти та класифікувати їх за певними характеристиками, а на наступному етапі — систематизувати об'єкти за інтенсивністю вираження цих ознак.

Швидкість засвоєння назв предметів у ранньому віці великою мірою залежить від спілкування з дорослими, які повинні говорити чітко та правильно. Дітям третього року життя властиве випадкове вживання слів; наприклад, називаючи квітку, дитина ще не пов'язує цю назву з конкретним кольором. Повне розуміння значень кольорових назв приходить приблизно до п'яти років.

Сенсорні еталони є загальноприйнятими зразками зовнішніх характеристик предметів. З 2-3 років дітям варто показувати основні кольори (червоний, синій, жовтий, зелений тощо), форми (коло, квадрат, трикутник, овал), а також знайомити їх зі звуками навколишнього середовища, включаючи музичні інструменти та голоси.

Розвиток слухового сприйняття також має велике значення. Наприкінці другого року життя у дітей розвивається фонематичний слух, а з віком формується здатність до звукового аналізу слів. Для розвитку дотику, нюху та смаку в процесі сенсорного виховання використовуються спеціальні вправи на порівняння, а також застосовується щоденний досвід. Важливо органічно включати завдання сенсорного виховання у діяльність дітей.

У дошкільному віці роль педагога в розвитку сенсорних навичок є ключовою, оскільки діти багато часу проводять у дитячому садку. Словесні інструкції діти можуть не сприймати належним чином, тому важливими є емоційні інтонації, жести і рухи. Вихователь впливає на дітей не тільки словами, а й через емоції та вчинки.

Організуючи діяльність дітей, виділяють такі основні моменти:

- загальне сприйняття предмета, формування загального враження;
- виділення основних частин предмета та їх характеристик;
- визначення просторового положення частин одна відносно одної (зверху, знизу, ліворуч, праворуч);
- аналіз дрібніших частин і їх положення щодо основних;
- повторне загальне сприйняття предмета для закріплення образу.

Сенсорне виховання тісно пов'язане з іншими напрямками виховання. Наприклад, заняття з вивчення розмірів, форм і кольорів предметів залежать від фізичного розвитку дитини. Як зазначала О. І. Радіна, поєднання сенсорних і моторних завдань є важливою умовою розумового розвитку дитини.

У дошкільному віці формуються три типи дій, пов'язаних зі сприйняттям:

1. Перцептивні дії ідентифікації, коли об'єкт повністю відповідає еталону (наприклад, м'яч — круглий).
2. Перцептивні дії порівняння, коли властивості об'єкта частково відповідають еталону, і дитина шукає схожі ознаки (наприклад, чорний предмет — собака).
3. Перцептивні дії моделювання, які використовуються для складних об'єктів, що потребують залучення кількох еталонів для опису (наприклад, будинок з одним поверхом).

Отже, сенсорний розвиток є ключовою психолого-педагогічною проблемою, оскільки саме він формує базу для повноцінного сприйняття навколишнього світу та закладає фундамент подальшого розвитку дитини. У ранньому та дошкільному віці цей процес забезпечує розвиток здатності розрізняти різні властивості предметів: колір, форму, величину, текстуру, звуки, а також просторове розташування. Сенсорний досвід дитини тісно пов'язаний із загальним психічним і фізичним розвитком, оскільки на основі сенсорного сприйняття відбувається пізнання об'єктів та явищ, що оточують малюка, і це сприяє формуванню цілісного світогляду.

Успішне сенсорне виховання допомагає дітям удосконалювати свої когнітивні навички та розвиває спостережливість, увагу, пам'ять і мислення. Дорослі, зокрема педагоги, відіграють важливу роль у цьому процесі, адже вони забезпечують умови для розвитку чуттєвого сприйняття, сприяють систематизації сенсорного досвіду та допомагають дітям правильно інтерпретувати різноманітні зовнішні подразники.

Сенсорний розвиток у дошкільному віці не тільки впливає на становлення інтелектуальних здібностей, а й закладає основи емоційної чутливості та

творчого потенціалу дитини. Відсутність цілеспрямованого сенсорного виховання може призвести до труднощів у навчанні та недостатнього розвитку важливих пізнавальних функцій. Відтак, сенсорний розвиток як психолого-педагогічна проблема є важливим напрямом дослідження, з огляду на необхідність пошуку ефективних методик та підходів для всебічного виховання дітей дошкільного віку.

1.2 Характеристика сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку

Розумовий розвиток дітей є наслідком виховання, спрямованого на стимуляцію мислення. У дітей молодшого дошкільного віку переважають образні форми пізнання, такі як сприйняття, уява та образне мислення. Через сприйняття дитина досліджує зовнішні ознаки предметів у їхній цілісності. Відчуття є головним джерелом знань про довкілля й саму себе; через них інформація про зовнішній світ і стан організму надходить до мозку, допомагаючи дитині орієнтуватися та пізнавати світ.

Сенсорний розвиток дитини є основою для оволодіння будь-якими практичними навичками й переходу до логічного мислення. Тому питання сенсорного розвитку, яке Л. Венгер визначає як розвиток сприйняття й формування уявлень про властивості об'єктів і явищ, є дуже актуальним.

Молодший дошкільний вік, згідно з дослідженнями психологів і педагогів, вважається найбільш підходящим періодом для вдосконалення роботи органів чуття та формування точного уявлення про навколишній світ. Відповідно, одним із ключових завдань у цей час є сприяння сенсорному розвитку дитини, що є основою її інтелектуального розвитку.

Наукові дослідження (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтессорі, Є. Тихеева) підтверджують важливість сенсорного виховання в дошкільному віці, адже цей етап значно впливає на майбутню соціалізацію та навчання дитини. Дошкільний вік є оптимальним для розвитку органів чуття, які формують різносторонні знання про навколишній світ. Вчені вважають опанування сенсорних еталонів (В. Аванесова, Л. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. Журова, О. Запорожець, В. Зінченко, Г. Кислюк, Є. Корзакова, Л. Пеньєвська, М. Поддяков, А. Рузька, Н. Сакуліна) важливим аспектом сенсорного розвитку.

Сенсорне виховання покликане розвивати сенсорну культуру — здатність сприймати і розуміти світ. Це включає освоєння загальноприйнятих уявлень про властивості об'єктів. Дитина, яка розвинула сенсорну культуру, здатна

спостерігати, розпізнавати й виділяти властивості предметів, поступово розширюючи власний досвід і отримуючи нові знання самостійно.

Формування сенсорної культури тісно пов'язане з розвитком сприйняття, мовлення і мислення, тому сенсорне виховання потрібно організовувати відповідно до етапів пізнавального розвитку дітей молодшого дошкільного віку. На першому етапі сенсорного виховання (в перші два роки життя) важливо навчити дітей розрізняти зовнішні властивості об'єктів. Дорослі спрямовують увагу на візуальні, тактильні й слухові подразники, вводячи основи сенсорних еталонів за допомогою завдань на вибір за зразком та інструкцією.

Для ефективного сенсорного виховання молодших дошкільнят слід враховувати, що пізнання об'єктів із різними характеристиками (геометричними, динамічними, естетичними) відбувається через залучення великих і дрібних моторних навичок, які включають рухи тіла і пальців. Процес сприйняття відчуттів формує цілісну модель образу, що відображає рівень розуміння інформації.

Завдання сенсорного виховання полягає в засвоєнні основних сенсорних еталонів (колір, форма, розмір) і вмінні досліджувати предмети, порівнюючи їхні властивості. Наприклад, для ознайомлення з кольорами педагог вводить основні кольори: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, синій, фіолетовий, а також білий і чорний, починаючи з двох кольорів і поступово додаючи інші. Діти в цьому віці здатні розрізняти відтінки, тому педагог також знайомить їх із цими нюансами.

Дослідники (зокрема, Л. Венгер та ін.) рекомендують використовувати завдання для сенсорного виховання відповідно до навчальних вимог, незалежно від рівня мовного розвитку дитини. Щодня слід практикувати називання предметів, розширювати мовний досвід і формувати уявлення, які дитина запам'ятовує через слова. Також важливо навчити дитину різноманітним методам засвоєння сенсорного досвіду, включаючи розуміння жестів, наслідування, аналіз зразка та виконання інструкцій [13, 14].

Опанування сенсорних еталонів сприяє покращенню сприйняття. Рівень сенсорно-пізнавального розвитку дитини залежить від її здатності виділяти, розпізнавати і називати предмети та їх властивості, а також від уміння виконувати перцептивні дії, такі як ідентифікація, порівняння з еталоном та моделювання.

Сучасний підхід до сенсорного виховання спрямований на розвиток пізнавальної активності. Наприклад, перед конструюванням дитина вивчає будову предмета, а перед малюванням зосереджується на його контурах, повторюючи форму рухами пальця або долоні.

Основною метою сенсорного виховання є розвиток здатності до сприйняття, засвоєння сенсорних еталонів і практичних навичок. Це передбачає розвиток орієнтувально-пошукової діяльності, що включає вміння виділяти, порівнювати і групувати предмети, а також знайомство дітей із сенсорними еталонами (формами, кольорами, розмірами), звуками, фактурами та температурами. Важливо також закріплювати сенсорний досвід через мовлення, щоб уявлення ставали більш чіткими та упорядкованими.

Сенсорне виховання є комплексом педагогічних методів, орієнтованих на вдосконалення сприйняття через взаємодію з навколишніми предметами. Завдяки такому підходу дитина краще розуміє світ навколо, розвиває уяву та фантазію, збагачує свій словниковий запас і формує естетичні смаки. Головним завданням сенсорного виховання для дітей молодшого дошкільного віку є засвоєння еталонів, що допомагають точніше пізнавати та розрізняти предмети реального світу.

Можемо зробити висновок, що сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку є важливою складовою їх загального розвитку, оскільки саме через органи чуття діти пізнають навколишній світ та здобувають первинні уявлення про нього. В цей період відбувається інтенсивне формування здатності до сприйняття кольору, форми, величини, звуків, запахів, смаків, що є основою для подальшого розвитку інтелектуальних і когнітивних здібностей.

Важливим аспектом є роль дорослого в організації середовища та навчальних ситуацій, які стимулюють сенсорне сприйняття дитини.

Різноманітні ігрові та навчальні діяльності, спрямовані на розвиток зорової, слухової, тактильної, смакової та нюхової чутливості, допомагають формувати у дітей молодшого дошкільного віку основи логічного мислення, уяву та креативність. У цей період розвитку значення має також взаємодія з природним середовищем та використання спеціальних розвивальних матеріалів, що сприяють активації всіх органів чуття.

Таким чином, сенсорний розвиток є основою для формування більш складних пізнавальних процесів у дітей і має велике значення для їхнього загального розвитку та соціалізації.

1.3 Сучасний етап сенсорного розвитку вихованців закладу дошкільної освіти

Для вивчення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти нами було проведено емпіричне дослідження, яке проходило в ЗДО «Сонечко» Острожецької сільської ради Рівненської області за участю 20 дітей четвертого року життя. 10 дітей молодшої групи «Соняшник» - далі контрольна група (КГ), та 10 дітей молодшої групи «Рукавичка» - далі експериментальна група (ЕГ). Експеримент проводився з вересня 2023 року по травень 2024 року.

Мета дослідження полягала у визначенні рівня сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку та створенні ігрового середовища, яке б сприяло їх сенсорному розвитку через самостійну ігрову діяльність.

Дослідження здійснювалося в кілька етапів:

1. Підготовчий етап – вибір методів і засобів діагностики.
2. Констатувальний етап – визначення рівня розвитку сенсорних еталонів.
3. Перетворювальний етап – реалізація формувального етапу, оцінка виконаної роботи.
4. Заключний етап – проведення контрольного етапу дослідження, систематизація і узагальнення результатів.

Дослідження проводилося шляхом використання діагностичних завдань, таких як «Порівняння величин предметів», «Геометричні фігури», «Просторові відношення», «Частини доби», «Лічба в межах 3», «Порівняння множин накладанням та прикладанням» [29].

В ході дослідження були виявлені та систематизовані за критеріями і рівнями особливості сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку (див. таблицю 1.1).

Критерії включають:

1. Сприйняття форми та кольору, здатність використовувати геометричні еталони.

2. Сприйняття величини.
3. Сприйняття просторових відносин.
4. Сприйняття частин доби.
5. Лічба в межах 3. Порівняння множин.
6. Порівняння множин накладанням та прикладанням.

Таблиця 1.1

Характеристика сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку

Рівень	Показники	Бали
Високий	Дитина розрізняє й позначає у мові відповідними словами величини, однакових і різних за розміром предметів; правильно називає всі геометричні фігури; розуміє завдання, виконує його самостійно; лічить самостійно, правильно називаючи числівники відповідно до наявних предметів, утворює нове число; правильно встановлює відповідність множин.	5
Достатній	Дитина визначає величини предметів, але не позначає їх словами, допускається помилки у визначенні однієї величини; помиляється у визначенні однієї геометричної фігури; виконує завдання за зразком дорослого; робить незначні помилки; лічить один-два предмети, співвідносить числівник з предметом, утворює нове число за вказівкою дорослого.	4
Середній	Дитина виконує завдання з допомогою дорослого, допускається помилки у визначенні двох величин; помиляється у визначенні двох геометричних фігур і їх схожості з предметом; виконує завдання з допомогою дорослого; помиляється під час визначення часових відношень; лічить предмети з допомогою дорослого, утворює нове число за вказівкою дорослого.	3
Низький	Дитина потребує постійної допомоги дорослого; завдання виконує з допомогою дорослого.	2

У цій роботі основним методом діагностики обрано використання ігрових завдань та спостереження за поведінкою і діяльністю дітей. Для оцінки рівня сенсорного розвитку дітей четвертого року життя були обрані завдання, що дають змогу комплексно оцінити особливості формування засвоєних сенсорних еталонів (див. таблицю 1.2).

Таблиця 1.2

Зміст діагностичних завдань

Показники	Мета	Зміст	Матеріали
1. Форма	Оцінка рівня розвитку сприйняття форми, здатності використовувати геометричні еталони (зразки) для визначення загальної форми предметів, їх групування за формою, визначення кольору предметів та правильного називання цього кольору, а також розміщення предметів відповідно до зразка.	Оцінка сприйняття форми, здатність застосовувати геометричні еталони (зразки) для визначення загальної форми предметів, групування іграшок за їхньою формою та уточнення подібності форм.	Малюнок 1 із зображенням геометричних фігур (круг, трикутник, квадрат, прямокутник) різних розмірів (великого та малого) та кольорів (червоний, зелений, жовтий, синій, коричневий, фіолетовий). Малюнок 2 із зображенням предметів (м'яч, вікно, пірамідка, лялька)
2. Розмір	Оцінка рівня практичної орієнтації дитини щодо розміру об'єктів, а також здатність до виконання співвідносних дій, усвідомлення вказівного жесту та вміння повторювати дії дорослого.	Зіставлення предметів за розміром (великий, малий, довгий, короткий).	Малюнок 1 із зображенням двох будинків та дітей (великий та малий будинок, хлопчик та дівчинка). Малюнок 2 із зображенням 3-х вантажівок різних за довжиною.

3. Просторові відношення	Визначення ступеня орієнтування дитини в основних просторових напрямках, визначення розміщення предметів у просторі.	Орієнтування на площині, що стоїть високо, що низько; що зображено над або під предметом.	Малюнок із зображенням шафи на 4 полиці з предметами (лялька, пірамідка, метелик, м'яч, прапорець, кубик, барабан, дзига).
4. Частини доби	Виявлення рівня сприйняття часових меж, частин доби.	Орієнтування в часових межах та діях що виконують в ту чи іншу частину доби.	Малюнок 1 із зображенням дня та ночі. Малюнок 2 із зображенням дітей що виконують різні дії.
5. Лічба в межах 3. Порівняння множин	Визначення навичок лічби в межах трьох, зіставлення та порівняння двох множин.	Співвідношення групи предметів до числа якому відповідає кількість предметів у цій групі, порівняння множин.	Малюнок 1 із зображенням: 3-х морквин, 2-х груш, 1-го яблука. Малюнок 2 із зображенням 2-х автомобілів, на кожному з яких по 3 зайці.
6. Порівняння множин накладанням та прикладанням	Порівняння множин та предметів між собою.	Порівняння предметів способом накладання та прикладання	Набір стрічок різної довжини таких кольорів: оранжевий, синій, зелений, жовтий, червоний.

Під час виконання діагностичних завдань проводиться спостереження за поведінкою дітей. Важливо звертати увагу на такі моменти:

- бажання взаємодіяти з дорослим, здатність розуміти завдання, вміння виправляти помилки у своїх діях, інтерес до результатів виконаної роботи;
- способи виконання завдання (індивідуально, після показу дорослим, після групової діяльності, невиконання);

- реакція дитини на результат завдання (повне відтворення моделі дорослого, схвалення чи відсутність виконання).

Для оцінки рівня сенсорного розвитку за зазначеними критеріями використовується система балів, яку дитина отримує за виконані завдання:

- високий рівень – 5 завдань виконано правильно (5 балів);
- достатній рівень – 4 завдання виконано правильно (4 бали);
- середній рівень – 3 завдання виконано правильно (3 бали);
- низький рівень – 1-2 завдання виконано правильно (1-2 бали).

Ці завдання дозволяють виявити проблемні моменти у формуванні сенсорних еталонів і допомагають визначити психологічно-педагогічні умови для подальшої роботи з групою дітей або індивідуально з окремими дітьми.

Далі буде представлено детальний аналіз результатів діагностики сенсорного розвитку дітей у досліджуваній групі, з акцентом на якість виконаних завдань, швидкість їх виконання та ступінь усвідомленості дій. Діти по-різному справлялися з завданнями, витрачаючи час на обмірковування та коригування помилок. Серед дітей були такі, хто зовсім не зміг виконати завдання. Результати оцінки рівня сенсорного розвитку представлені в Таблицях 1.3 і 1.4.

Таблиця 1.3

**Кількісний аналіз рівня сенсорного розвитку дітей молодшої групи
«Соняшник»**

№	Ім'я дитини	Форма	Розмір	Просторові відношення	Частини доби	Лічба в межах 3. Порівняння множин	Порівняння множин накладанням та прикладанням	Бал	Рівень
1	Софія Б.	С	С	С	С	С	С	3	С
2	Дмитро Г.	С	С	С	С	С	С	3	С
3	Злата О.	С	С	С	Д	С	Д	3	С
4	Богдан П.	Д	С	Д	Д	Д	Д	4	Д
5	Арсен П.	С	С	С	С	С	С	3	С
6	Влад С.	С	П	П	С	С	С	3	С
7	Анна Т.	Д	Д	Д	Д	Д	Д	4	Д
8	Саша Ч.	Д	П	С	С	С	С	3	С
9	Соломія Ч.	Д	Д	Д	В	Д	Д	4	Д
10	Данило Я.	Д	Д	Д	Д	С	Д	4	Д
	Високий	-	-	-	1	-	-	-	-
	Достатній	5	3	4	4	3	5	-	4
	Середній	5	5	5	5	7	5	-	6
	Початковий	-	2	1	-	-	-	-	-

Таблиця 1.4

**Кількісний аналіз рівня сенсорного розвитку дітей молодшої групи
«Рукавичка»**

№	Ім'я дитини	Форма	Розмір	Просторові відношення	Частини доби	Лічба в межах 3. Порівняння множин	Порівняння множин накладанням та прикладанням	Бал	Рівень
1	Максим Б.	С	П	Д	П	С	С	3	С
2	Катя В.	С	Д	С	Д	Д	Д	4	Д
3	Саша М.	С	С	С	С	С	С	3	С
4	Давид М.	В	Д	Д	Д	Д	Д	4	Д
5	Марк Н.	Д	Д	Д	Д	Д	В	4	Д
6	Софія О.	Д	С	Д	С	С	С	3	С
7	Данійл С.	Д	С	Д	С	Д	С	4	Д
8	Ліза С.	С	С	С	С	С	С	3	С
9	Роман У.	С	П	С	С	С	Д	3	С
10	Дем'ян Х.	С	С	С	С	С	С	3	С
	Високий	1	-	-	-	-	1	-	-
	Достатній	3	3	5	3	4	3	-	4
	Середній	6	5	5	6	6	6	-	6
	Низький	-	2	-	1	-	-	-	-

Розглянемо детальніше результати виконання кожного діагностичного завдання.

Завдання 1. Форма. Під час діагностики в групі «Соняшник» було з'ясовано, що 50% дітей знаходяться на достатньому рівні сприйняття форми: Софія Б. вибирала іграшки, не завжди орієнтуючись на зразок, але після пояснення почала співвідносити форму з еталоном. 50% дітей продемонстрували середній рівень: Арсен П. не звертав уваги на зразок і після пояснення продовжував виконувати завдання без урахування принципів.

У групі «Рукавичка» 10% дітей справляються із завданням на високому рівні, правильно групуючи іграшки за формою (наприклад, Давид М. виконав завдання без помилок). 30% дітей знаходяться на достатньому рівні (Софія О. спочатку не завжди орієнтувалась на зразок, але після пояснень почала правильно групувати). 60% дітей демонструють середній рівень (Саша М. не звертав увагу на зразок, результат досягнувся випадково).

Завдання 2. Розмір. У групі «Соняшник» жодна дитина не продемонструвала високий рівень визначення розміру предметів. 30% дітей досягли достатнього рівня (Анна Т. виконала завдання після пояснення). 50% дітей виявили середній рівень (Злата О. не враховувала особливості величини, а після навчання спробувала виконати завдання самостійно). 20% дітей продемонстрували низький рівень (Влад С. не зміг виконати завдання).

У групі «Рукавичка» 30% дітей показали достатній рівень (Катя В. виконала завдання після пояснення), 50% дітей досягли середнього рівня (Дем'ян Х. не враховував розмір, але після навчання спробував зробити завдання самостійно), і 20% дітей продемонстрували низький рівень (Максим Б. не зміг виконати завдання).

Завдання 3. Просторові відношення. У групі «Соняшник» 40% дітей справились із завданням, але по-різному співвідносили частини картинки: Анна Т. виконала завдання із допомогою, а 50% дітей, таких як Дмитро Г. і Саша Ч., зрозуміли завдання, але не змогли правильно співвіднести частини. 10% дітей показали низький рівень.

У групі «Рукавичка» 50% дітей виконали завдання на достатньому рівні (Даниїл С.), однак потребували допомоги. 50% дітей продемонстрували середній рівень, зокрема, Саша М., чия успішність була випадковою.

Завдання 4. Частини доби. У групі «Соняшник» 10% дітей показали високий рівень (наприклад, Соломія Ч., яка самостійно змінила відповідь на правильну). 40% дітей показали достатній рівень, зокрема, Злата О. не змогла точно вказати, коли відбуваються зображені дії, але після інструкцій правильно виконала завдання. 50% дітей продемонстрували середній рівень і не змогли правильно співвіднести частини доби з діями.

У групі «Рукавичка» 30% дітей показали достатній рівень (Катя В.), а 60% дітей були на середньому рівні. 10% дітей показали низький рівень (Максим Б. не намагався виконати завдання).

Завдання 5. Лічба в межах 3. Порівняння множин. Це завдання було найбільш складним для обох груп. У групі «Соняшник» 30% дітей продемонстрували достатній рівень (Богдан П., Соломія Ч. і Анна Т.), але при порівнянні множин потребували допомоги вихователя. 70% дітей показали середній рівень, не змогли правильно співвіднести множину з кількістю предметів.

У групі «Рукавичка» 30% дітей показали достатній рівень (Даниїл С., Марк Н., Давид М.), але потребували допомоги для порівняння множин. 60% дітей показали середній рівень.

Завдання 6. Порівняння множин накладанням та прикладанням. У групі «Соняшник» 50% дітей показали достатній рівень (Богдан П., Злата О., Данило Я.), розрізняючи довжину та одиничні предмети. 50% дітей виконали завдання на середньому рівні, не змогли точно визначити, яка смужка коротша або довша.

У групі «Рукавичка» лише Марк Н. показав високий рівень. 30% дітей продемонстрували достатній рівень, а 60% – середній.

Утаблиці 1.5 наведено результати констатувального експерименту.

Таблиця 1.5

Результати констатувального експерименту в контрольній та експериментальній групах

Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	кількість	%	кількість	%
Високий	-	-	-	-
Достатній	4	40	4	40
Середній	6	60	6	60
Початковий	-	-	-	-

Результати діагностики показали, що серед дітей молодшого дошкільного віку переважають середній та достатній рівні розвитку сенсорних еталонів, а високий рівень відзначено лише у однієї дитини. Це підкреслює важливість цілеспрямованої роботи для покращення сенсорного розвитку дітей, зокрема шляхом вдосконалення ігрового середовища та застосування різноманітних педагогічних засобів.

Отже, сучасний етап сенсорного розвитку вихованців закладу дошкільної освіти характеризується інтенсивною увагою до індивідуальних потреб і можливостей кожної дитини, а також використанням новітніх методик і технологій для стимулювання розвитку органів чуття. У цьому контексті важливим є впровадження інтегрованих підходів, які поєднують різні форми діяльності – ігрові, навчальні, дослідницькі – з метою активного розвитку сенсорних здібностей дітей.

У закладах дошкільної освіти все більше уваги приділяється створенню сприятливого освітнього середовища, яке стимулює розвиток всіх органів чуття. Використання сучасних розвивальних матеріалів, інтерактивних технологій і активних методів навчання дозволяє дітям не тільки розвивати базові сенсорні навички, а й закладати основи для подальшого пізнання навколишнього світу, розширення кругозору та розвитку уяви.

Завдяки цілісному підходу та підтримці дорослих, сенсорний розвиток дітей набуває інтегрованого характеру, що сприяє не тільки покращенню їхнього сприйняття світу, але й формуванню основ для більш складних когнітивних процесів у майбутньому. Сучасні методи та інновації в дошкільній освіті дозволяють створювати умови для гармонійного розвитку дитини, що робить сенсорний етап її розвитку важливою основою для подальшого навчання та соціалізації.

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Теоретичні засади сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку підкреслюють важливість раннього формування базових сенсорних навичок, які є основою для розвитку пізнавальних процесів та соціальної адаптації дитини. На цьому етапі розвитку особлива увага приділяється активному взаємодії з навколишнім світом через органи чуття, що сприяє формуванню у дітей цілісного сприйняття предметного світу.

Основними теоретичними підходами до сенсорного розвитку є погляди, що акцентують на необхідності стимулювання всіх органів чуття, враховуючи вікові особливості дітей. Сенсорний розвиток, за різними науковими підходами, визначається не лише як процес сприйняття, але й як активний пізнавальний процес, що передбачає формування у дітей навичок аналізу, порівняння, узагальнення та класифікації отриманих відчуттів.

Засади сенсорного розвитку базуються на принципах індивідуалізації підходу до кожної дитини, врахуванні її особистих особливостей та інтересів. Важливим є також створення сприятливого навчального середовища, яке б забезпечувало багатство сенсорних впливів, що сприяють розвитку органів чуття в процесі повсякденних взаємодій та ігор. Тому теоретичні основи сенсорного розвитку в дошкільному віці визначаються як ключові для формування пізнавальної активності, соціальних і емоційних навичок дітей, що є фундаментом для їх подальшого розвитку.

Отже, сенсорне виховання є базою для інтелектуального розвитку дитини, збагачуючи її чуттєвий досвід і формуючи уявлення про різні властивості предметів. Його метою є навчити дітей точно й повноцінно сприймати навколишні об'єкти, їхні численні характеристики (колір, форму, розміри, просторове розташування, звукові якості тощо).

Дослідження показують, що без належного сенсорного сприймання дитячі знання залишаються поверховими і несистематизованими, що не створює необхідної бази для інтелектуального розвитку та оволодіння різними

видами діяльності, як-от малювання чи конструювання, і не сприяє якісному засвоєнню знань та навичок у подальші роки.

Головне завдання сенсорного виховання дітей молодшого дошкільного віку полягає в оволодінні ними загальноприйнятими еталонами, які допомагають пізнавати реальні предмети, розпізнавати їхні властивості та співвідносити з об'єктами довкілля. З розвитком сенсорної культури у дитини зростають можливості сприйняття та розуміння навколишнього світу.

Таким чином, сенсорне виховання є важливою педагогічною проблемою, яка має значення як для особистого розвитку дитини, так і для суспільства загалом. Прогалини в сенсорному вихованні на ранніх етапах освіти можуть призводити до труднощів у загальному розвитку дитини на подальших етапах дошкільного навчання.

Л. Вангер, О. Запорожець, О. Усова наголошували на тому, що сенсорний розвиток є підґрунтям для всебічного розвитку дітей для подальшого успішного навчання дітей [13, 14, 24, 56, 57].

РОЗДІЛ 2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Модернізація ігрового середовища закладу дошкільної освіти

Останніми роками в Україні відбулися значні зміни в системі дошкільної освіти, що стали результатом її модернізації. Впровадження гуманістичної парадигми, яка акцентує увагу на розвитку дитини як особистості через різні форми діяльності, призвело до переосмислення поняття «освітнє середовище». Раніше цей аспект не отримував достатньо уваги, оскільки часто замінювався більш вузьким поняттям «навчально-виховний процес».

Для багатьох дослідників освітнє середовище є складним та багатофункціональним явищем, що об'єднує різноманітні умови (психолого-педагогічні, організаційні, матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні, дидактико-методичні тощо) для досягнення освітніх цілей через комплексне використання ресурсів. Однак проблема організації такого розвивального середовища та освітньої роботи в ньому залишається актуальною. Багато педагогів, на жаль, обмежуються лише фізичним облаштуванням простору, розміщенням меблів, обладнання та дидактичних матеріалів у групових кімнатах, не приділяючи уваги іншим важливим аспектам, наприклад, можливості особистісного самовизначення дітей у різних видах діяльності без тиску чи нав'язування активностей з боку педагога.

У психолого-педагогічній науці середовище має широке трактування, включаючи життєве, природне та освітнє середовище. Дослідники вживають різні терміни, пов'язані з поняттям "середовище", такі як "життєве середовище", "людське оточення" та інші, залежно від контексту.

За енциклопедичним визначенням, середовище — це сукупність матеріальних та духовних умов, що оточують людину. В широкому розумінні (макросередовище) воно охоплює суспільно-економічну систему, включно з виробничими силами, суспільними відносинами, інститутами, культурою і суспільною свідомістю. Вужче розуміння (мікросередовище) стосується безпосереднього оточення індивіда.

Лев Виготський пояснював вплив середовища на розвиток людини, зазначаючи, що психічна структура особистості формується через перенесення внутрішніх соціальних взаємовідносин, які перетворюються на динамічні елементи особистісної структури та є основою для формування особистості.

Він вважав, що розвиток дитини під впливом середовища залежить не лише від взаємодії з ним, а й від рівня усвідомлення та осмислення подій, які відбуваються навколо. Л. Виготський підкреслював, що соціальна ситуація є головним чинником у формуванні особистості, а «зона найближчого розвитку» дитини виникає завдяки підтримці та впливу соціального середовища, яке сприяє розвитку її мислення та комунікаційних навичок.

В. Рубцов також підкреслював особливе значення соціальної спільноти, зазначаючи, що середовище для людини — це не лише фізичний простір, але й той світ, який виникає в процесі спілкування, взаємодії, та обміну думками.

Термін «освітнє середовище» часто зустрічається у наукових працях з питань розвитку освіти, однак рідко стає об'єктом окремого дослідження. Це поняття зазвичай розглядається як оточення, що супроводжує процеси виховання та навчання, а також як підсистема ширшого соціокультурного середовища, яка включає історично сформовані фактори, обставини та педагогічні умови, що впливають на формування особистості дитини.

У сучасних дослідженнях освітнє середовище розглядається як важливий фактор розвитку дитини. Його формування та підтримка вимагають від педагогів свідомої та продуманої роботи, яка спрямована на створення умов для розвитку визначених здібностей та якостей у дитини. На думку В. Панова,

освітнє середовище служить інструментом для оптимізації розвитку особистості.

Освітнє середовище є комплексом умов та впливів, які сприяють як виявленню нових інтересів та здібностей дитини, так і розвитку її вже наявних якостей, ураховуючи природні нахили та творчий потенціал кожного індивідуума до саморозвитку.

Середовищний підхід передбачає систему взаємодії з середовищем, яке слугує одночасно засобом діагностики, планування та досягнення виховних результатів.

Середовищна діагностика включає комплекс дій, що дозволяє оцінити стан як самого середовища, так і особистості, зокрема:

- визначення типу особистості та способу життя, характерного для виховної системи;
- аналіз реального середовища і його можливостей;
- виявлення домінуючих середовищних чинників, значущих для дітей;
- виявлення позитивних елементів середовища;
- ідентифікація типу особистості дитини, що може ґрунтуватися на зіставленні результатів діагностики з еталоном або з попередніми результатами.

Середовищне проектування охоплює не лише створення умов, але й організацію середовищно-освітнього процесу, що включає:

- передбачення можливостей середовища;
- формування освітньої стратегії для надання середовищу необхідних характеристик;
- планування заходів для реалізації цих стратегій.

Концепція розвивального освітнього середовища була розроблена В. Петровським у 1984 році. Згідно з її визначенням, освітнє середовище, організоване в гуманістичному ключі, є своєрідною «другою природою» людини. Воно сприяє формуванню у дитини довіри до навколишнього світу та впевненості в тому, що її оточення не приносить їй шкоди. Це середовище має

активний вплив на розвиток дитини, виступаючи як фон для її взаємодії з дорослими та іншими дітьми, підтримуючи індивідуальне зростання особистості.

До основних характеристик розвивального середовища можна віднести: • Модель взаємодії, орієнтована на індивідуальні потреби, метою якої є формування особистості дитини і забезпечення її психологічного захисту. • Знання та навички розглядаються як інструменти для розвитку особистості, а не як кінцева мета. • Засоби спілкування полягають у взаєморозумінні, визнанні та сприйнятті особистості дитини, де дорослі здатні поставити себе на її місце. Дитина постійно змінюється, не просто перебуваючи у середовищі, а активно взаємодіючи з ним і адаптуючи його до своїх потреб.

У дослідженнях щодо структури освітнього середовища різні вчені наводять власні підходи до його компонування. Наприклад, С. Тарасов пропонує виділяти такі складові:

1. Просторово-семантичний компонент, до якого входять організація простору та символіка навчального закладу.
2. Змістовно-методичний компонент, який охоплює навчальні концепції, програми та методи організації освітнього процесу.
3. Комунікаційно-організаційний компонент, що включає особливості взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Згідно з В. Ясвіним, освітнє середовище включає:

1. Просторово-архітектурний компонент, що визначає фізичне середовище, яке оточує учасників навчального процесу.
2. Соціальний компонент, що відображає взаємовідносини в дитячо-дорослій спільноті.
3. Психодидактичний компонент, що стосується змісту освітнього процесу.

Є. Климов у 1997 році описав структуру середовища як еколого-психологічну, виділяючи соціально-контактну, інформаційну, соматичну та предметну частини середовища.

Освітнє середовище та освітній простір є схожими за змістом, але різними за рівнем впливу. Освітнє середовище розвивається лише в тому випадку, коли освітній простір відповідає визначеним цілям. Природне середовище здатне стати розвивальним, коли воно мотивує дитину до пізнання навколишнього світу і формує у неї екологічно відповідальну поведінку.

Природне середовище в навчальному закладі має бути організоване таким чином, щоб сприяти всебічному розвитку дитини.

Важливо враховувати:

- Повне використання потенціалу природного середовища для освітніх цілей.
- Наявність матеріалів та обладнання, що сприяють екологічній діяльності.
- Можливість для дітей спілкуватися з дорослими в різних формах взаємодії.
- Адаптація середовища до вікових особливостей дітей.

Принципи створення природного освітнього середовища включають:

1. Змістовність, яка відповідає вимогам державних стандартів і віковим потребам дітей.
2. Мобільність, що дає можливість змінювати середовище відповідно до освітніх завдань.
3. Поліфункціональність, що дозволяє використовувати середовище для різних видів діяльності.
4. Варіативність, яка дає дітям можливість вибирати, де і чим займатися.
5. Доступність, що дозволяє дітям самостійно користуватися матеріалами.
6. Безпека, що забезпечує відповідність умовам безпеки.

Для молодших дошкільників природне середовище повинно включати ігрові та навчальні зони, такі як центри для творчих ігор, експериментів,

будівництва, а також куточки природи, що дозволяють дітям дізнаватися про рослини, тварин та природні явища.

У дошкільних закладах діти вчать доглядати за рослинами та тваринами, проводити прості експерименти, під наглядом вихователів, що сприяє розвитку їх пізнавальної активності та екологічної свідомості.

Підсумовуючи хочу сказати, що модернізація ігрового середовища закладу дошкільної освіти є важливим етапом у розвитку системи дошкільної освіти, оскільки саме ігрове середовище є основним засобом формування когнітивних, емоційних та соціальних навичок дітей. В умовах сучасних змін, акцент на інтерактивні та інноваційні підходи до організації ігрових просторів дозволяє створити середовище, яке відповідає вимогам розвитку творчих здібностей, інтелектуальних можливостей та соціальної адаптації дітей.

Модернізація ігрового середовища передбачає не тільки оновлення матеріально-технічної бази (іграшки, обладнання, навчальні посібники), але й інтеграцію нових технологій, створення умов для розвитку уяви, креативності та співпраці дітей. Сучасне ігрове середовище має бути гнучким, багатоцільовим та адаптованим до потреб дітей різного віку та індивідуальних особливостей.

Важливим аспектом є також сприяння розвитку самостійності дітей, їхній здатності приймати рішення, досліджувати навколишній світ через гру. Сучасне ігрове середовище сприяє соціалізації дітей, формує у них навички комунікації, взаємодії з іншими дітьми та дорослими, що є основою для подальшого розвитку особистості. Модернізація ігрового середовища є необхідною умовою для ефективного впровадження нових освітніх стандартів, що орієнтуються на гармонійний розвиток дитини та створення сприятливого освітнього простору для всебічного розвитку.

2.2. Експериментальне моделювання ігрового середовища закладу дошкільної освіти як умова сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку

Експериментальне моделювання ігрового середовища у закладі дошкільної освіти є важливою умовою сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку. У цьому контексті сенсорний розвиток включає процес формування та вдосконалення сприйняття навколишнього світу через органи чуття (зір, слух, дотик, нюх, смак). У правильно спланованому ігровому середовищі діти отримують можливість досліджувати різноманітні об'єкти та явища, розвиваючи свої сенсорні здібності в інтерактивний та природний спосіб.

Основними аспектами такого моделювання є створення різноманітних зон активності, де використовуються матеріали різних текстур, кольорів, звуків та форм. Це стимулює дітей до самостійного дослідження, підвищує їхню зацікавленість та сприяє розвитку дрібної моторики, спостережливості та вміння диференціювати інформацію, яку вони отримують через свої сенсорні канали.

Експериментальні дослідження в цій галузі доводять, що правильно організоване ігрове середовище стимулює сенсорний розвиток і є важливим елементом загального інтелектуального та фізичного розвитку дитини. Створення такої обстановки вимагає ретельного планування та використання педагогічних інновацій для забезпечення комплексного розвитку малюків.

Для ефективного сенсорного розвитку важливо, щоб середовище постійно оновлювалося, залишаючись цікавим та безпечним для дитини, а також сприяло розвитку вміння концентрувати увагу і пізнавати світ через гру.

В ході експерименту ми змінили ігрове середовище в обох групах.

У молодшій групі «Рукавичка» збільшена доступність та мобільність ігрового середовища.

Додаток 3

Додаток И

Додаток І

Додаток І

У молодшій групі «Соняшник» збільшене ігрове середовище та розширена зона для усамітнення. Додаток Й

Додаток К

Додаток Л

Додаток М

Отже, підсумовуючи можна сказати, що ігрове середовище є рушійною силою сенсорного розвитку як молодших дошкільників, так і дітей старшого дошкільного віку. Від того, яким є це середовище залежить швидкість і рівень розвитку дітей.

Аналізуючи фото ми можемо побачити ігрові осередки, необхідні для всебічного розвитку дітей. Важливою є доступність ігрового середовища: куточок природи, національно-патріотичний куточок, ігрова зона, куточок усамітнення, куточок самостійно-художньої діяльності, театральний куточок, спортивний куточок, музичний куточок, зона саморозвитку.

Таблиця 1.7

Кількісний аналіз рівня сенсорного розвитку дітей молодшої групи

«Рукавичка»

№	Ім'я дитини	Форма	Розмір	Просторові відношення	Частини доби	Лічба в межах 3. Порівняння множин	Порівняння множин накладанням та прикладанням	Бал	Рівень
1	Максим Б.	С	Д	Д	Д	С	Д	4	Д
2	Катя В.	В	В	Д	В	В	В	5	В
3	Саша М.	С	Д	С	С	Д	Д	4	Д
4	Давид М.	В	В	В	В	В	В	5	В
5	Марк Н.	В	В	В	В	В	В	5	В
6	Софія О.	Д	Д	В	В	В	В	5	В
7	Даниїл С.	В	В	Д	В	В	В	5	В
8	Ліза С.	Д	Д	В	Д	В	Д	4	Д
9	Роман У.	В	С	С	Д	Д	Д	4	Д
10	Дем'ян Х.	Д	С	С	Д	С	С	3	С
	Високий	5	4	4	5	6	5	-	5
	Достатній	3	4	3	4	2	4	-	4
	Середній	2	2	3	1	2	1	-	1
	Низький	-	-	-	-	-	-	-	-

Розглянемо докладніше результати кожного діагностичного завдання.

Завдання 1. Форма.

У групі «Соняшник» було виявлено, що 20% дітей мають високий рівень сприйняття форми, 50% — достатній: наприклад, Софія Б. вибирала іграшки, не завжди орієнтуючись на зразок, але після пояснення почала коректно співвідносити форму.

У групі «Рукавичка» 50% дітей успішно виконали завдання з групування іграшок за формою з першого разу, зокрема Марк Н. Демонструють достатній рівень 30% дітей: Софія О. після пояснення змогла виконати завдання, а 20% перебувають на середньому рівні: Максим Б. не звертав увагу на зразок і після пояснення продовжував виконувати завдання без урахування важливих принципів.

Завдання 2. Розмір.

У групі «Соняшник» 30% дітей визначали розмір предметів на високому рівні, 30% — на достатньому: Софія Б., Анна Т., Злата О. виконали завдання після повторного пояснення, 40% — на середньому рівні: Саша Ч. та Влад С. не враховували величину предметів і лише після навчання змогли спробувати виконати завдання самостійно. У групі «Рукавичка» 40% дітей продемонстрували високий рівень, 40% — достатній: Софія О. виконала завдання після повторного пояснення, 20% дітей мають середній рівень: Дем'ян Х. та Роман У. не враховували величину і, лише після навчання, спробували виконати завдання самостійно.

Завдання 3. Просторові відношення.

У групі «Соняшник» 40% дітей виконали завдання з просторовими відношеннями на високому рівні, 40% — на достатньому рівні: Софія Б. та Саша Ч. намагалися виконати завдання, але без допомоги не змогли досягти успіху. 20% дітей показали середній рівень: Влад С. розумів завдання, але не усвідомив необхідність співвіднесення деталей картини, а Арсен П. досяг результату випадково.

У групі «Рукавичка» 40% дітей виконали завдання на високому рівні, 30% — на достатньому: Максим Б. та Катя В. намагалися виконати завдання, але без допомоги не змогли це зробити. 30% дітей перебували на середньому рівні: Саша М. зрозумів завдання, але не зрозумів, що потрібно співвіднести деталі.

Завдання 4. Частини доби.

З завданням на орієнтацію в часових межах у групі «Соняшник» 40% показали високий рівень: вони впоралися із завданням, з першої спроби правильно назвали на якому малюнку зображено день, а на якому - ніч; Злата О. спочатку дала відповідь помилково, але відразу самостійно змінила відповідь на правильний варіант. 30% дітей показали достатній рівень: Саша Ч. назвав правильно частини доби, але не зміг назвати коли виконуються зображені дії відносно часових меж, після словесної інструкції завдання було виконано. 30% дітей показали середній рівень: виконали завдання, але не зрозуміли, що дії

потрібно співвіднести з частиною доби, після навчання не змогли перейти до самостійного виконання завдання.

З завданням на орієнтацію в часових межах у групі «Рукавичка» 50% показали високий рівень: вони впоралися із завданням, з першої спроби правильно назвали на якому малюнку зображено день, а на якому - ніч; Даниїл С. спочатку дав відповідь помилково, але відразу самостійно змінив відповідь на правильний варіант. 40% дітей показали достатній рівень: Максим Б. назвав правильно частини доби, але не зміг назвати коли виконуються зображені дії відносно часових меж, після словесної інструкції завдання було виконано, 10% дітей показали середній рівень: виконали завдання, але не зрозуміли, що частини потрібно зібрати в єдине ціле, після навчання не змогли перейти до самостійного виконання завдання.

Завдання 5. Лічба в межах 3. Порівняння множин.

У групі «Соняшник» 20% дошкільників показали високий рівень, 60% дітей показали достатній рівень: Діма Г. Злата О. вірно лічать в межах 3-х, проте порівнюючи дві множини потребували допомоги вихователя у визначенні напрямку руху автомобілів. 20% дошкільників показали середній рівень: Саша Ч. виконав завдання, однак не зміг вірно співвіднести множину з предметами до числа яке позначає кількість предметів у даній множині.

У групі «Рукавичка» самостійно з першого разу справились 60% дошкільників, 20% показали достатній рівень: Саша М. вірно лічить в межах 3-х, проте порівнюючи дві множини потребував допомоги вихователя у визначенні напрямку руху автомобілів. 20% дошкільників показали середній рівень: Максим Б. виконав завдання, однак не зміг вірно співвіднести множину з предметами до числа яке позначає кількість предметів у даній множині.

Завдання 6. Порівняння множин накладанням та прикладанням.

Це завдання виявилось найскладнішим для групи дітей. Результати найнижчі з усіх виконаних дій. У групі «Соняшник» самостійно з першого разу справились 20%, 50% дошкільників показали достатній рівень: Софія Б. Злата О. Богдан П. орієнтуються в поняттях довгий, короткий та одиникові. 30%

дошкільників показали середній рівень: Влад С. Дмитро Г. виконали завдання, однак не змогли вірно визначити яка з даних смужок коротша, а яка довша.

У групі «Рукавичка» самостійно з першого разу справилися 50% - високий рівень. 40% дошкільників показали достатній рівень: Рома У. вірно лічить в межах 3-х, проте порівнюючи дві множини потребував допомоги вихователя у визначенні напрямку руху автомобілів. 10% дошкільників показали середній рівень: Дем'ян Х. виконав завдання, однак не зміг вірно співвіднести множину з предметами до числа яке позначає кількість предметів у даній множині.

Таблиця 1.8

Результати контрольного експерименту в контрольній та експериментальній групах

Рівень	Контрольна група		Експериментальна група	
	кількість	%	кількість	%
Високий	3	30	5	50
Достатній	4	40	4	40
Середній	3	30	1	10
Початковий	-	-	-	-

Таким чином, було виявлено, що у молодших дошкільників, які були задіяні у діагностиці, переважає високий і достатній рівень розвитку сенсорних еталонів. На відміну від першого дослідження, діти показали набагато вищі результати. Це свідчить про позитивний результат експерименту.

Результати проведеного дослідження наведені в таблиці 1.9.

Таблиця 1.9

Порівняльна таблиця даних констатувального та контрольного експериментів

Результати констатувального експерименту					Результати контрольного експерименту			
Рівні	КГ		ЕГ		КГ		ЕГ	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
Високий	-	-	-	-	3	30	5	50
Достатній	4	40	4	40	4	40	4	40
Середній	6	60	6	60	3	30	1	10
Низький	-	-	-	-	-	-	-	-

Констатувальний експеримент показав однаковий рівень дітей як в контрольній, так і в експериментальній групах. В обох групах відсутній високий та низький рівні. Достатній і середній рівень мають 40 % та 60% відповідно.

Після проведення експерименту в експериментальній групі (ЕГ) відбулося значне покращення: 50% учасників досягли високого рівня, тоді як у контрольній групі цей показник становив 30%.

Достатній рівень зберігся на однаковому рівні в обох групах (40%).

Середній рівень значно зменшився в експериментальній групі до 10%, що вказує на підвищення результативності. У контрольній групі середній рівень становить 30%.

Експериментальна група показала кращі результати після проведення експерименту, що свідчить про ефективність застосованих у ній методів чи підходів.

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Забезпечення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти є аспектом їхнього гармонійного розвитку. Ігрове середовище створює умови для активного залучення органів чуття дітей, що покращує сприйняття та грамотно організоване середовище із різноманітними сенсорними стимулами — кольорами, текстурами, звуками, формами — допоможе дитині розвивати дрібну моторику, спостережливість та навички порівняння.

Таким чином, сенсорний розвиток дітей через гру сприяє не лише пізнанню світу, а й становленню емоційної стабільності, соціальної взаємодії та творчого мислення.

Забезпечення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти є ключовим елементом гармонійного становлення особистості. Ігрова діяльність стає основним засобом розвитку сенсорних функцій, оскільки діти активно пізнають світ через гру, взаємодіючи з різними предметами та явищами.

У процесі сенсорного розвитку важливе значення має організація середовища, яке стимулює різні канали сприйняття: зір, слух, дотик, смак і нюх. Використання в ігровому просторі матеріалів різних кольорів, текстур, звуків та форм сприяє формуванню навичок розпізнавання, порівняння та класифікації об'єктів, що є основою для подальшого інтелектуального розвитку. Гра допомагає дитині навчитися орієнтуватися в навколишньому світі та вдосконалювати свої сенсорні здібності.

Таким чином, сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі є важливою передумовою їхньої готовності до навчання та повсякденного життя. Створення сприятливих умов для цього процесу вимагає інноваційного підходу від педагогів, а також врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Модернізація ігрового середовища закладу дошкільної освіти є важливим напрямом розвитку сучасної педагогіки, що спрямований на створення умов для всебічного розвитку дитини. В оновленому ігровому середовищі діти отримують можливість активно досліджувати навколишній світ, розвивати творчі та комунікативні здібності, а також удосконалювати свою емоційну і сенсорну сферу.

Основні принципи модернізації ігрового простору передбачають використання інноваційних матеріалів, інтерактивних технологій, а також створення умов для соціальної взаємодії дітей. Важливу роль відіграє розвиток середовища, яке забезпечує варіативність діяльності, самостійний вибір дитиною ігор і способів їх організації. Таке середовище повинно бути гнучким, безпечним та адаптованим до потреб сучасної дитини.

Модернізація ігрового середовища сприяє підвищенню якості освітнього процесу, стимулює сенсорний, когнітивний та емоційний розвиток дітей, формує їхню здатність до самостійного мислення та адаптації до соціального середовища. Педагогічні підходи до створення сучасного ігрового простору підвищують мотивацію до навчання та позитивно впливають на загальний розвиток дитини.

ВИСНОВКИ

Сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку є аспектом загального розвитку дитини. У цьому періоді активного зростання і розвитку (від 3 до 6 років) діти починають досліджувати навколишній світ через свої органи чуття, що впливає на їхню пізнавальну діяльність, емоційний стан і соціальну взаємодію.

Сенсорний розвиток дітей розглядається як важлива психолого-педагогічна проблема, оскільки він є основою для формування пізнавальних здібностей, емоційної сфери, соціальних навичок і вмінь.

Ось кілька аспектів, які розкривають цю проблему:

- ✓ Важливість сенсорного розвитку:
 - ✓ Основи пізнання: Сенсорний розвиток забезпечує основи для подальшого пізнання світу. Через органи чуття діти отримують інформацію, яка є базою для розвитку когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, мислення.
 - ✓ Соціалізація: Вміння правильно сприймати та інтерпретувати сенсорні сигнали є критично важливими для соціальної взаємодії. Діти, які мають добре розвинуті сенсорні навички, легше адаптуються до соціальних ситуацій.
- ✓ Психологічні аспекти:
 - ✓ Розвиток емоцій: Сенсорні переживання впливають на емоційний стан дитини. Наприклад, тактильні відчуття можуть сприяти розвитку почуття безпеки чи, навпаки, викликати тривогу.
 - ✓ Індивідуальні відмінності: У кожної дитини є свої особливості сприйняття сенсорної інформації, що може призводити до різних результатів у навчанні та соціалізації.
- ✓ Педагогічні підходи:
 - ✓ Систематичність: Викладання сенсорних навичок має бути системним і поступовим, включати різноманітні активності, що стимулюють різні органи чуття.
 - ✓ Інтеграція сенсорного розвитку в навчальний процес: Педагоги повинні створювати умови для розвитку сенсорних навичок через гру, творчість та експериментування.
- ✓ Проблеми та виклики:
 - ✓ Недостатня увага до сенсорного розвитку: У багатьох навчальних програмах акцент робиться на академічні навички, в той час як сенсорний розвиток може бути ігнорований.

- ✓ Доступ до стимулів: Діти, які зростають у обмежених умовах (наприклад, у міських районах з малою кількістю природних стимулів), можуть мати труднощі зі сенсорним розвитком.
- ✓ Методи і техніки:
 - ✓ Використання ігор: Різноманітні ігри та вправи можуть сприяти розвитку сенсорних навичок. Наприклад, сенсорні коробки, гри на увагу та пам'ять, розвиваючі заняття з використанням природних матеріалів.
 - ✓ Створення безпечного середовища: Важливо забезпечити середовище, де діти можуть вільно експериментувати і отримувати нові сенсорні враження.

Сенсорний розвиток є невід'ємною частиною загального розвитку дитини і вимагає уваги з боку педагогів і батьків. Актуальність цієї проблеми підкреслюється необхідністю створення умов для розвитку сенсорних навичок, що вплине на успішність дитини в навчанні та її соціалізацію.

Забезпечення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладів дошкільної освіти є ключовим аспектом виховання і навчання. В ігровій діяльності діти активно взаємодіють з навколишнім світом, використовуючи свої органи чуття, що сприяє розвитку сенсорних навичок. Ось кілька основних аспектів, які варто врахувати при організації ігрового середовища для сенсорного розвитку дітей:

- ✓ Створення багатофункціонального ігрового простору:
 - ✓ Сенсорні зони: Обладнання спеціальних сенсорних зон із різними матеріалами (пісок, вода, глина, природні матеріали) допомагає дітям вивчати текстури, кольори, форми та запахи.
 - ✓ Ігрові куточки: Важливо створити тематичні ігрові куточки (наприклад, куточок природи, кухні, майстерні), які сприятимуть розвитку уяви та сенсорних вражень.
- ✓ Використання різноманітних іграшок та матеріалів:
 - ✓ Тактильні іграшки: Включення в ігрову діяльність м'яких, шершавих, гладких іграшок або матеріалів допомагає дітям розвивати тактильні відчуття.
 - ✓ Звукові іграшки: Іграшки, які видають звуки, можуть допомогти в розвитку слухового сприйняття. Використання музичних інструментів також позитивно вплине на слуховий розвиток дітей.
- ✓ Інтеграція сенсорного розвитку в ігрову діяльність:**
 - ✓ Сенсорні ігри: Розробка ігор, які включають сенсорні компоненти, такі як "Вгадай, що в коробці" (діти на дотик відгадують предмети), "Сенсорні шляхи" (перешкоди з різних матеріалів) або "Водяні ігри".

- ✓ Творчі заняття: Проведення занять з використанням кольорових пігментів, клею, фарб для створення картин, що сприяє розвитку зорового сприйняття.
- ✓ Залучення природи:
 - ✓ Прогулянки на свіжому повітрі: Використання природних матеріалів (камінці, листя, квіти) під час прогулянок дозволяє дітям досліджувати світ через сенсорні враження.
 - ✓ Дослідницька діяльність: Організація експериментів з водою, землею, рослинами, які допоможуть дітям дізнатися більше про навколишній світ.
- ✓ Взаємодія з дорослими та однолітками:
 - ✓ Спільні ігри: Заохочення дітей грати разом, обговорювати свої враження та ділитися емоціями, що допоможе їм розвивати комунікативні та соціальні навички.
 - ✓ Наставництво дорослих: Педагоги повинні активно залучатися до ігрової діяльності, пропонуючи ідеї, ставлячи запитання та заохочуючи дітей досліджувати.

Забезпечення сенсорного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти вимагає творчого підходу, інтеграції різноманітних матеріалів та активної участі педагогів. Правильна організація ігрового середовища допоможе дітям розвинути сенсорні навички, які є основою для їхнього всебічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» 28.03.2016.
2. Закон України про дошкільну освіту, м. Київ, 11 липня 2001 р. №2628-III (із змінами і доповненнями).
3. Альтхауз Д., Дум Е. Колір – форма – кількість: досвід роботи по розвитку пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку / Рос. пер. з нем. під ред.. В.В. Юртайкіна. - М.: Просвіта, 1994 - 64 с.
4. Ананьев Б.Г. Теорія відчуттів / Б.Г. Ананьев дер. ун-т ім. А. А. Жданова. — Л. : Видання Ленінгр. ун-та, 1961. — С.94-95
5. Артемова Л.В. Колір. Форма. Величина. Число / Л.В. Артемова. – К.: Томіріс, 1997. – 176 с
6. Афанасьєва С. М. Виховання сенсорної культури в ДОУ [Електронний ресурс] / С.М. Афанасьєва – 2013. – № 7. - Режим доступу: <http://www.kids.covenok.ru/issue/130262.htm>.
7. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні.[Електронний ресурс] К.: 1999. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/upbring/742>
8. Бабій І. Образотворча діяльність як засіб сенсорного розвитку дітей. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/6789/4521>
9. Бельська З. В. Про виховання свідомості в педагогічній концепції М. М. Манасеїної — Уфа: Літо, 2013. — С. 26-29.
10. Богуш А.М., Орланова Н.П. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі: Навч. посіб./ А.М. Богуш, Н.П. Орланова, Н.І. Зеленко, В.К. Лихолєтова; ред.. А.М. Богуш. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
11. Боднар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі: Навчальний посібник/ В.І. Боднар, А.М. Ільченко. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 354 с.
12. Буторина М., Хілтунен Е. Монтесорі - матеріал: Школа для малюків./ М.Буторина, Е. Хілтунен. - М.: Мастер, 1992. - 80 с.

13. Венгер Л.А., Агаева Е.Л., Венгер Н.Б. Розвиток пізнавальних здібностей в процесі дошкільного виховання. / Л.А. Венгер, Е.Л. Агаєва, Н.Б. Венгер; ред. Л.А. Венгера. - М. Педагогіка, 1986. - 226 с.
14. Венгер Л. А. Виховання сенсорної культури дитини від народження до 6 років: Кн. Для вихователів дит. садка / Л. А. Венгер, Э. Г. Пілюгіна, Н. Б. Венгер; ред. Л. А. Венгера. – М.: Просвіта, 1988. – 144с.
15. Войлокова Е.Ф. Сенсорне виховання дошкільників з інтелектуальними вадами. Навчально-методичний посібник/ Е.Ф. Войлокова, Ю.В. Андрухович, Л.Ю. Ковалева. 2005. – С. 4 – 6.
16. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко-К.: Либідь, 1997.- С.22
17. Гребенщикова Е.А. Історія зарубіжної дошкільної педагогіки/ Н. Б. Мчелідзе, А. А. Лебеденко, А. А. Гребенщикова. - 2-е вид., доп. - М.: Просвещение. -1986. – С.22-25
18. Державна національна програма Освіта. Україна ХХІ століття [Електронний ресурс] // Освіта. - 1993. - № 44-46 Режим доступу: <http://www.uazakon.com>
19. Дитина: програма виховання і навчання дітей від двох до семи років /Г.В. Беленька, Е.В. Белкіна, О.Л. Богініч та ін.. – 3-є вид., допрац. Та доповн. – К.: Київський університет ім.. Бориса Грінченка, 2012. – 492 с.
20. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма /К. Л. Крутій (наук. кер.) та ін. – Запоріжжя; ЛПС, 2011. – 188 с.
21. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник./ І.М. Дичківська. - К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
22. Дмитрова В.Г. Методика раннього розвитку Марії Монтессорі. Від 6 місяців до 6 років. - М.: Ексмо, 2015. – 224 с.
23. Дуткевич Т.В Дошкільна психологія: Навч. посіб./Т.В. Дуткевич К.: Центр учбової літератури, 2007. – С.145
24. Запорожець А.В. Вибрані психологічні праці. Том І Психологічний розвиток дитини / ред. В.В. Давидова, В.П. Зінченко. – М. Педагогіка 1986. – 318 с.

25. Історія зарубіжної дошкільної педагогіки: Хрестоматія: Навчальний посібник / Н. Б. Мчелідзе та ін. – 2-е вид., доп. — М.: Просвіта, 1986. – 464 с.
26. Климов Є. А. Психологія: Підручник для середньої школи. — М.: Культура і спорт, ЮНІТІ, 1997.-288с.
27. Кривоніс Л.М. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 5-6(7) років./М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій. – Х.: Ранок, 2012. – 256 с.
28. Кривоніс Л.М., Дроботій О.Л., Ачкасова В.М. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3 – 4 роки/ М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій, В.М. Ачкасова. – Х.: Ранок, 2012. – 240с.
29. Логінова В.И., Саморукова П.Г. Дошкільна педагогіка/В.И. Логінова, П.Г. Самоукова. – М.: Просвіта, 1988. – 269 с.
30. Моніторинг. Молодший дошкільний вік. За програмою «Українське дошкілля». Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі».
31. Монтессорі М. Дім дитини. Метод наукової педагогіки. Переклад: Займовський С./ ред. Е.А. Хілтунен. - М.: Астрель, 2005. – 272 с.
32. Морозова О. Е.І. Тихеева. Дошкільний вік: сенсорний розвиток і виховання/ О. Морозова // Дошкільне виховання. -1993. - №5. - С. 54-55
33. Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проектування : навч.- метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова ; за ред. О. Д. Рейпольської. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021.— 222 с.
34. Особливості змісту вальдорфської педагогіки [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://textbooks.net.ua/>
35. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посіб./ Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. - К. : Академвидав, 2008. - 431 с. - (Альма-матер) . - Бібліогр.: с. 429-431. - укр.
36. Пальчевський С. С. Педагогіка: Навч. посіб. / С.С. Пальчевський. - К.: Каравела, 2007. - 576 с.

37. Пілюгіна Е.Г. Сенсорні здібності малюка. Розвиток сприйняття кольору, форми та розміру в дітей від народження до трьох років: пер. з рос. мов./ Е.Г. Пілюгіна. – Х.: Ранок, 2007. – С.1-3.
38. Плеханов А., Морозова О. Засновники дитячого садка і основоположник дошкільної педагогіки/ А. Плеханов, О. Морозова // Дошкільне виховання. - 1995. - №7. – С.64 – 67
39. Плеханов А., Морозова О.М.М. Монасеїна: сенсорний розвиток і виховання дітей дошкільного віку/ А. Плеханов, О. Морозова // Дошкільне виховання. - 1995. - №7. - С. 31-35
40. Під'яков Н.Н., Аванесова В.Н. Сенсорне виховання в дитячому садку: посібник для вихователів / ред. Н.Г. Під'якова, В.Н. Аванесовой. – М.: Просвіта, 1981. – 192 с.
41. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник / Т.І. Поніманська. - К.: Академвидав, 2006.- 456 с
42. Педагогічна діяльність і теорія Фрідріха Фребеля. [Електронний ресурс] /С. А. Жданов. – Ре жим досту па : <http://www.gala-d.ru/parts/1086-part5.htm>
43. Петровський А. В. Питання історії і теорії психології. М. :Педагогіка, 1984. – 272.
44. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
45. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку “Впевнений старт” / [авт. кол. Андрієтті О.О., Голубович О.П. та ін.]. – К., 2010. – 54 с.
46. Рейпольська О. Д., Гудим І. М., Зайцева Л. І., Луценко І. В., Луценко В. О., Цветкова Г. Г., Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування : навч.-метод. посібник / О. Д. Рейпольська, І. М. Гудим, Л. І. Зайцева, І. В. Луценко, В. О. Луценко, Г. Г. Цветкова ; за ред. О. Д. Рейпольської. — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021.— 222 с.
47. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навч посіб./М.В.Савчин, Л. П.Василенко. – 2-ге вид., доповн. – К. : Академвидав, 2011. – 384 с. – (Серія “Альма-матер ”).

48. Сех Н. Педагогічні умови сенсорного розвитку дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва. Молодь і ринок. 2018. № 9 (164). С. 150–154.
49. Сенсорний розвиток: з досвіду роботи. 3-4 років. Авт.- упоряд. М.Л. Кривоніс, О.Л. Дроботій, В.М. Ачкасова. Х.: Видавництво «Ранок», 2021. 240 с.
50. Склярєнко О. Перцептивний розвиток дітей дошкільного віку як проблема психологічних досліджень. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Психологія. 2021. Вип. 38. С. 190–195.
51. Сорокова М.Г. Система М. Монтесорі. Теорія і практика. Навч. посіб./ М. Г. Сорокова. - М.: Академія, 2003. - 384 с.
52. Тарасова О.С. Сенсорний розвиток дітей раннього віку /О.С. Тарасова. – Х.: Основа, 2014. – С.10 - 14
53. Тіхеєва Е.І. Розвиток мови дітей (раннього і дошкільного віку)/ Е.І. Тіхеєва. — М.: Просвіта, 1981. – 111с.
54. Тіхеєва Е.І. Ігри і заняття для дітей / Е.І. Тіхеєва. – 2-е вид., – М.: Просвіта, 1965. – 119 с.
55. Урбанович Л.Н. М.М. Манасєїна про цілі і призначення виховання/ Л.Н. Урбанович// Вісник ПСТГУ IV: Педагогіка. Психологія. 2013. - №4. – С. 89 – 101.
56. Усова А.П. Навчання в дитячому садку. / під ред. А. В. Запорожця. - 3-е вид., випр. — М. : Просвіта, 1981. — 175с
57. Усова А. П., Запорожець А. В. Педагогіка і психологія сенсорного розвитку виховання дошкільника/ А.П. Усова, А.В. Запорожець // Теорія і практика сенсорного виховання в дитячому садку. / ред. А.П. Усової, Н.П. Сакуліної. - М., 1965. – С. 7.
58. Ясвін В.А. Психологія ставлення до природи / В.А. Ясвін. – М.: Сенс, 2000. – 456 с.
59. Яценко Т. Особливості стимулювання пізнавальної активності старших дошкільників через впровадження мультисенсорного підходу. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. 2020. Вип. 2 (109). Ч. 2. С. 134–141.

60. https://epkmoodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/82856/mod_resource/content/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BC%D0%B0%205.pdf

61. <https://oplatforma.com.ua/article/2842-yak-stvoriti-nnovatsyne-rozvivalne-predmetne-seredovishche>

62. <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8504729-22#Text>

63. https://www.youtube.com/watch?v=Rq_RzN7D3Zs

64. <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2024/1/Sensory%20Development.pdf>

65. https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2405/1/%d0%a2%d1%83%d1%80%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%90%d0%bb%d1%8c%d0%be%d0%bd%d0%b0%d0%a1%d0%b5%d1%80%d0%b3%d1%96%d1%97%d0%b2%d0%bd%d0%b0_locked.pdf

66. https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2394/1/%d0%a0%d0%b0%d0%b4%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%d0%9a%d0%b0%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%b8%d0%bd%d0%b0%d0%92%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b4%d0%b8%d0%bc%d0%b8%d1%80%d1%96%d0%b2%d0%bd%d0%b0_locked.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ»

Сенсорні еталони

ЗАВДАННЯ 1.

ПОРІВНЯННЯ ВЕЛИЧИН ПРЕДМЕТІВ

Який будиночок у хлопчика, а який у дівчинки?

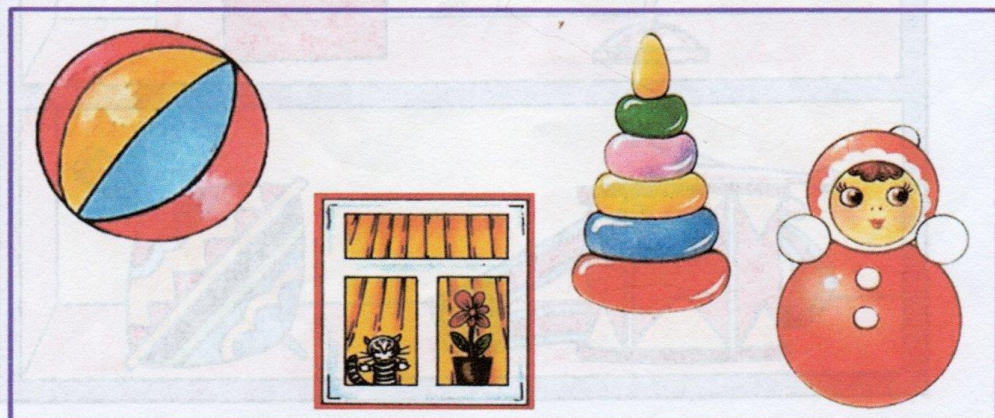
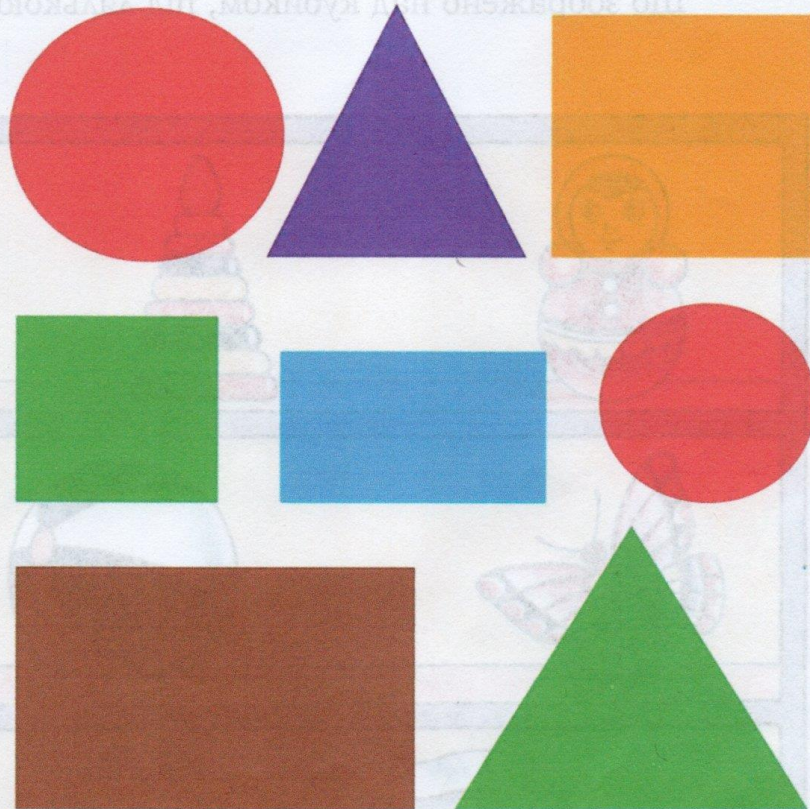
Розглянь малюнок та покажи найдовшу та найкоротшу
вантажівку

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ»**Сенсорні еталони****ЗАВДАННЯ 2****ГЕОМЕТРИЧНІ ФІГУРИ**

Покажи на малюнку трикутники, круги, квадрати.

Визнач кольори геометричних фігур.

В рамочці обері предмети, які схожі на круг, трикутник, квадрат.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ»

Сенсорні еталони

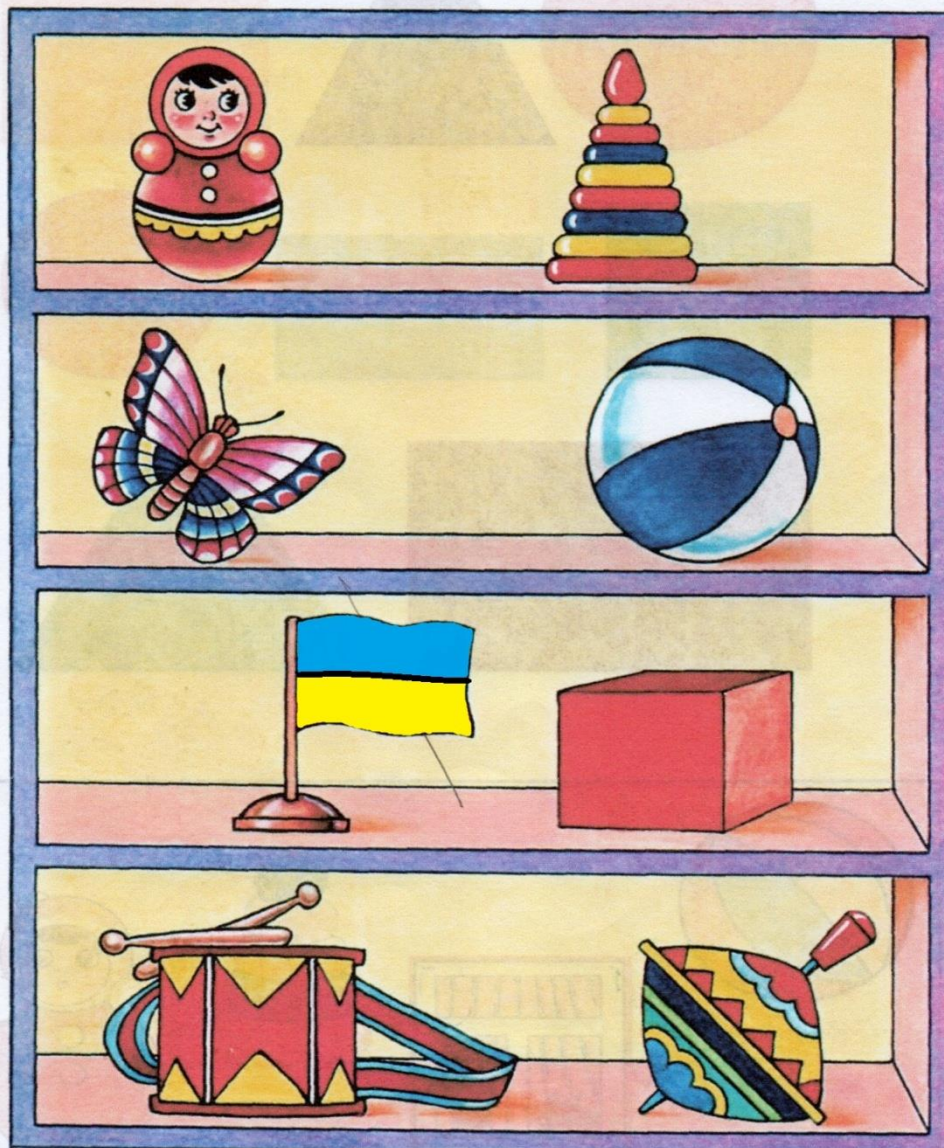
ЗАВДАННЯ 3. ПРОСТОРОВІ ВІДНОШЕННЯ

Що стоїть високо на полиці?

Що знаходиться на найнижчій полиці?

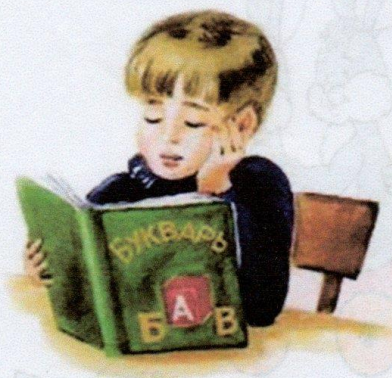
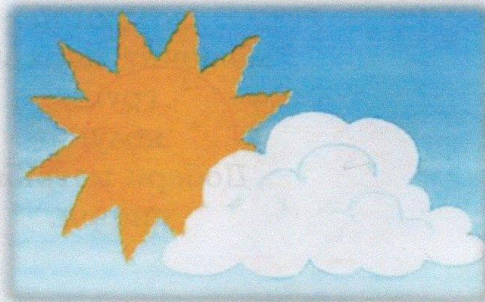
Що стоїть поруч із прапорцем?

Що зображено над кубиком, під лялькою.

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»**Сенсорні еталони****ЗАВДАННЯ 4.
ЧАСТИНИ ДОБИ**

На якому малюнку зображено день, а на якому – ніч?
Що ти робиш вдень, а що вночі?

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»

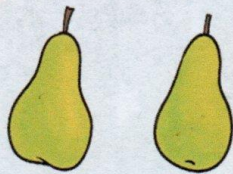
Логіко – математична компетентність

ЗАВДАННЯ 1.

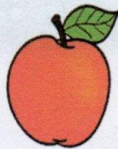
ЛІЧБА В МЕЖАХ 3. ПОРІВНЯННЯ МНОЖИН

1

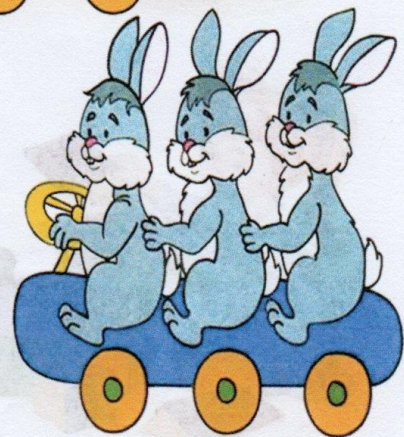
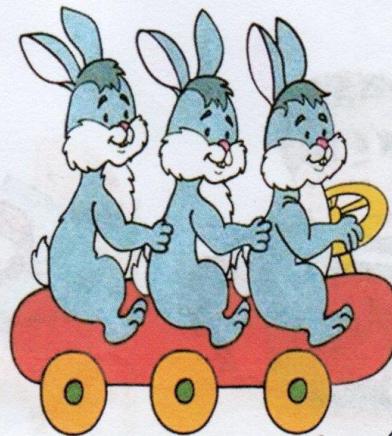
2

3

Полічи,
скільки на
малюнку морквин,
груш,
яблук.
Добери потрібні
цифри.

Скільки
зайчиків їде вправо?
Вліво їде менше,
більше чи стільки само
зайчиків?

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»**Логіко – математична компетентність****ЗАВДАННЯ 2.****ПОРІВНЯННЯ МНОЖИН НАКЛАДАННЯМ ТА ПРИКЛАДАННЯМ**

Світланка перед дзеркалом

прикрашала собі волосся стрічками.

Котра зі стрічок довга, а котра коротка?

Яка стрічка довша, червона чи жовта?

Котра стрічка коротша, блакитна чи зелена?

Які стрічки однакової довжини?

- С - пояснює свої дії за допомогою додаткових запитань;
 П - потребує постійної допомоги дорослого

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ
«ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ»

Сенсорні еталони

1. Порівнює величини предметів (великий - маленький, довгий - короткий, високий - низький).

Іграшки різної величини: ляльки, м'ячі, стрічки, смужки різної довжини, будиночки різної висоти. Розглянути предмети, порівняти їх за різними параметрами: висота, довжина, величина

- В - розрізняє й позначає у мові відповідними словами величини; однакових і різних за розміром предметів;
 Д - визначає величини предметів, але не позначає їх словами, припускається помилки у визначенні одної величини;
 С - виконує завдання з допомогою дорослого, припускається помилки у визначенні двох величин;
 П - потребує постійної допомоги дорослого.

2. Розрізняє геометричні фігури (*круг, квадрат, куля й куб*) та порівнює геометричні фігури з предметами, схожими за формою.

Предметні картинки предметами, схожими на геометричні фігури.

Обстежити фігури, назвати їх, вказати, на яку геометричну фігуру схожі предмети.

- В - правильно називає всі геометричні фігури;
 Д - помиляється у визначенні однієї геометричної фігури, припускається однієї помилки у схожості фігури і предмета;
 С - помиляється у визначенні двох геометричних фігур і їх схожості з предметом;
 П - завдання виконує з допомогою дорослого.

3. Визначає просторове розташування предмета відносно свого тіла: *вгорі - там, де голова; внизу - там, де ноги*. Просторові відношення: *на, під, поруч, за, високо, низько* Іграшки: кубики, прапорці

Завдання: покласти кубики (тарілку, ложку) перед собою, підняти прапорець угору, опустити вниз, простягнути вперед, піднятися на гірку, спуститися вниз

- В - розуміє завдання, виконує його самостійно;
 Д - виконує завдання за зразком дорослого;
 С - виконує завдання з допомогою дорослого;
 П - потребує постійної допомоги дорослого

4. Орієнтується в частинах доби (*ранок, день, вечір, ніч*), часових відношеннях (*тепер - пізніше, спочатку - потім, учора - завтра*).

Дидактична гра "День - ніч". Завдання: "Ми снідаємо вранці, а обідаємо..."

- В - розуміє завдання, виконує його самостійно;
 Д - робить незначні помилки;

- С - помиляється під час визначення часових відношень;
 П - потребує постійної допомоги дорослого

Логіко-математична компетентність

1. Лічить у межах 3 у прямому порядку. Утворює числа 2 і 3 способом додавання 1 до попереднього.

Іграшки: ляльки, ведмедики.

Вихователь пропонує дитині полічити предмети

В - лічить самостійно, правильно називаючи числівники відповідно до наявних предметів, утворює нове число;

Д - лічить один-два предмети, співвідносить числівник із предметом, утворює нове число за вказівкою дорослого;

С - лічить предмети з допомогою дорослого, утворює нове число за вказівкою дорослого;

П - потребує постійної допомоги дорослого.

2. Порівняння множин накладанням і прикладанням предметів.

Ляльки, стрічки

Завдання «Зав'яжи кожній ляльці стрічку» .

Запитання до дитини: - Чого більше: стрічок чи ляльок?

В - правильно встановлює відповідність множин;

Д - виконує завдання за зразком дорослого;

С - виконує завдання з допомогою дорослого;

П - потребує постійної допомоги дорослого

ОСВІТНІЙ НАПРЯМ «МОВЛЕННЯ ДИТИНИ»

Мовленнєва компетентність

1. Уміє слухати звуки навколишнього середовища, імітувати голоси пташок тварин, звуки машин.

Предметні картинки. Дидактичні ігри: "Заспівай, як пташка", "У світі тварин", "Хто як кричить?"

В - розуміє завдання, виконує його правильно, самостійно;

Д - виконує завдання за зразком дорослого;

С - виконує завдання з допомогою дорослого;

П - потребує постійної допомоги дорослого

2. Розпізнає окремі звуки у словах; визначає перший звук у слові; виокремлює та інтонує звук, що частіше повторюється у словах з вірша, утішки.

Іграшки, предметні картинки, український дитячий фольклор.

Дидактична гра "Впіймай звук", "Звуковий калейдоскоп".

В - розуміє завдання, виконує його правильно, самостійно;

Д - виконує завдання за зразком дорослого;

С - виконує завдання з допомогою дорослого;

П - потребує постійної допомоги дорослого

Додаток 3

Додаток И

Додаток I

Додаток І

Додаток К

Додаток М

